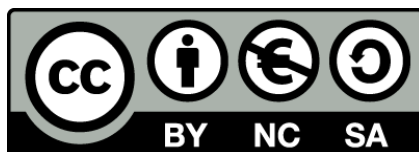

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Problemes actuals de la gramàtica catalana: 1. La negació

Joan Solà Cortassa

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència Reconeixement- NoComercial – Compartirlqual 4.0. Espanya de Creative Commons.

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia Reconocimiento - NoComercial – Compartirlqual 4.0. España de Creative Commons.

This doctoral thesis is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0. Spain License.

Joan SOLÀ CORTASSA

PROBLEMES ACTUALS DE LA GRAMÀTICA CATALANA

I. LA NEGACIÓ

R. 76

El Director

TESI DE DOCTORAT dirigida per

Dr. ANTONI M. BADIA I MARGARIT

Universitat de Barcelona,

agost de 1970

INTRODUCCIO

INTRODUCCIÓ

- 0.1. La negació és un dels punts de la sintaxi de les llengües europees que han estat més estudiats (des de punts de vista diferents: gramatical, psicològic) i que presenten més dificultats i, sobretot, més casuística.
- 0.2. També el català modern presenta, a l'hora de la pràctica, tot de vacil.lacions en aquest punt, malgrat que Fabra (IEC 99-101, 104-110) en féu una exposició lúcida. Interessa de veure on són i en què consisteixen aquestes vacil.lacions i dificultats.
- 0.3. És sabut que el català ha sofert una evolució poc notable des de l'època medieval fins avui, almenys si el comparem amb alguns altres idiomes romànics. Aquest fet pesà molt a l'hora de revisar i fixar el lèxic i la gramàtica moderns: calgué recórrer sistemàticament i sovint als usos clàssics. Interessa, doncs, de veure quina fesomia tenia la nostra llengua antiga en aquest punt i quins motius interns li n'han fet conservar o canviar els trets.
- 0.4. Algunes llengües han presentat o presenten el fenomen anomenat "negació doble", el qual ha merescut sempre una atenció especial, justament perquè en deriven la major part de les dificultats. La negació doble, en l'aspecte sincrònic, pot servir per matisar (emfasitzar) la negació, o bé pot ser un mer tret estructural que no respon a cap distinció semàntica. En aquest segon cas, Mathesius l'equipara al fenomen més general de la concordança i l'anomena (pàg. 81) "negation concord". Aquest mateix lingüista ens presenta el fenomen en l'aspecte diacrònic i ens fa adonar que en algunes llengües (anglès) l'ús de la negació doble s'ha afeblit fins a desapa-

rèixer, mentre que en algunes altres (txec) s'ha afermat fins a esdevenir aquell simple fet de concordança esmentat. Interessaria saber el perquè, el com i el quan d'aquests comportaments. Ho direm amb les paraules de Mathesius 83, i en el present treball ho investigarem en català: "why and how did the occasional double negation in Old and Middle English (and in other languages of the same type) develop into single negation which is normal in Modern English, and why and how did the occasional double negation in Old Czech develop into regular double negation which is normal in Modern Czech?"

0.5. En aquesta tesi no estudiarem, almenys directament i sistemàticament, alguns aspectes de la negació, com ara: el fet mateix de la negació (aspecte que pertany a la gramàtica general); la negació mitjançant prefixos o amb altres recursos morfològics o lèxics (Dubois 132-157); història completa de l'evolució de la negació llatina a la negació romànica o catalana, etc. Aquests aspectes han estat prou atesos en estudis generals. De tota manera, ens hi referirem ací i allà més o menys extensament (sobretot a l'últim aspecte). D'altra banda, compararem sovint els fets del català amb els d'altres romàniques, però també d'una manera irregular i més o menys extensament d'acord amb la importància que aquesta comparança pugui tenir en cada moment i d'acord amb les possibilitats que la bibliografia ens n'oferirà.

0.6. L'objectiu específic d'aquesta tesi és doble:

- a) Exposició dels problemes del català modern normatiu.
- b) Investigació sistemàtica del català antic (amb les limitacions dites a 0.5), tractant de respondre als problemes del català modern i a la pregunta nuclear de Mathesius. Aquesta segona part n'és l'objectiu fonamental. (Però hem de veure (41.8) que, de les preguntes que fem al català antic, no sempre n'obtidrem respostes positives o útils pels pro-

bles del català modern.)

Hem investigat d'una manera especial (fent abstracció d'aquest objectiu específic) aquells punts (gaire, sinó, l'expletiva, la tipologia "H") que encara no havien estat atesos -o ho havien estat amb poca extensió- a la bibliografia catalana o ni tan sols en una bibliografia més àmplia.

Aquesta divisió en dues parts (català modern, català antic) ha provocat algunes repeticions i fins i tot alguns desequilibris que es podrien eliminar amb una reelaboració de la tesi: tal o tal punt ha estat tractat més extensament en una part que en l'altra, tal o tal altre ha estat estudiat un sol cop per totes dues parts, etc. Probablement hauria estat útil de fer un sol estudi, unitari (com ho hem fet amb sinó i amb la tipologia "H"), de les següents paraules o qüestions: pas, gaire, ni, comparativa i expletiva. Probablement també hauria estat útil, de cara al lector, que dos dels estudis últims (L'expletiva, & 37, i La tipologia "H", & 40, sobretot aquest) fossin els primers. Si ens hem decidit a deixar-ho tal com està és perquè aquests estudis són justament síntesis o panoràmiques generals a les quals arribem després de tota la sèrie d'anàlisis anteriors. En tot cas, recomanaríem al lector que comencés la lectura pels dos estudis esmentats.

0.7. Hem desistit d'aplicar al nostre treball mètodes molt actuals, concretament el mètode generativista, per dues raons:

a) Perquè no estem prou formats en aquests mètodes, que, a més a més, potser encara no estan prou definits.

b) Perquè, concretament l'estructuralisme-generativisme, pressuposa aclarits una sèrie de fets sintàctics que precisament tractem d'aclarir al llarg de la tesi.

Ens acontentarem, doncs, seguint uns camins un xic més fressats (més a l'estil dels estudis de Llorens i Wagenaar que no pas a l'estil de l'estudi de Klima). Això no vol dir que no hàgim d'aprofitar esporàdicament alguns punts de vis-

ta més actuals.

0.8. El corpus o mostra de la tesi són els 2457 exemples que apleguem, ordenats numèricament, en apèndix, més una altra sèrie que apareixen sense numerar al llarg dels estudis. Els exemples de l'apèndix es classifiquen així;

a) CORPUS BÀSIC: els 2043 exs. primers, procedents de nou documents/autors que cobreixen des de finals del segle XII fins a mitjan segle XV. Hem buidat totalment els dos primers, i de 50 a 70 pàgines de cada un dels altres set, segons especifiquem a l'apèndix. A continuació dels exs. de cada autor obtinguts per buidatge sistemàtic hem afegit aquells exs. obtinguts esporàdicament en noves consultes o bé a través de la bibliografia. Aquests documents/autors (citats sovint, dins els estudis, per les inicials que ara subratllarem) són:

- HOMILIES D'ORGANYÀ (transició ss. XII-XIII; exs. 1-89).
- LAS VIDAS DE SANTOS ROSELLONESAS (últim quart s. XIII; exs. 90-198).
- DESCLOT (finals s. XIII; exs. 199-396).
- LLULL (textos de finals s. XIII; exs. 397-657).
- VIATGES DE MARCO POLO (segona meitat s. XIV; exs. 658-885).
- BERNAT METGE (transició ss. XIV-XV; exs. 886-1163).
- SANT VICENT FERRER (començ s. XV; exs. 1164-1428).
- CURIAL E GUELFA (meitat s. XV; exs. 1429-1808).
- TIRANT LO BLANC (segona meitat s. XV; exs. 1809-2043).

b) CORPUS COMPLEMENTARI: els altres exs., recollits esporàdicament i pertanyents a diferents èpoques, autors i llengües (n'hi ha alguns de nostres). Els exs. catalans pertanyents al mateix període que els del corpus bàsic reben la mateixa consideració que aquests.

0.9. Respectem totalment les grafies dels editors i autors, però, per comoditat tipogràfica, substituïm per apòstrof els punts volats (exemple 9: si'ns → si'ns), o bé els eliminem (tant

si són volats com baixos) de vora els numerals (exemple 58: XL_a → XL_a). Quan, dins la tesi, transcrivim un exemple, de vegades ens n'estalviem algun(s) mot(s) que no n'alteren l'estructura o no afecten el fenomen que volem il·lustrar. En tot cas es pot consultar tot sencer a l'apèndix.

0.10. SIGNES I ABREVIATURES principals usats en aquesta tesi

- "Presència del mot analitzat" (o d'un mot X).
- ∅ "Absència de l'element analitzat" (o d'un mot X o pròxim).
- / Entre altres coses, "separació de versos", "punt de separació (entre dos exemples, quan el text del segon és continuació del del primer)".
- // "Tall prosòdic".
- = "Igual que".
- ≠ "No igual que".
- ~ "Equivalent a".
- X Classe de mots negatius, definits a l'estudi 40.
- Y Classe de mots indefinits, definits a l'estudi 40.
- A Frase o context afirmatiu, definits a l'estudi 40.
- H Frase o context hipotètics, definits a l'estudi 40.
- Neg Frase o context negatiu, definits a l'estudi 40.
- v. "Vegi's".
- cf. "Compareu".
- ex(s). "Exemple(s)".
- mod. "Modern".
- a. "Antic" o "any".
- s. "Segle".

Llengües romàniques: vg. (llatí "vulgar"), cat(alà), cast(ellà), fr(ancès), prov(ençal), it(alià), port(uguès), rom(anès), occ(ità).

Terminologia morfosintàctica: masc(ulí), fem(ení), sing(ular), pl(ural); N (nom; àdhuc sintagma nominal; actor d'un verb com ara ésser o haver-hi); SN (sintagma nominal), V (verb), SV (sintagma verbal), SP (sintagma preposicio-

nal), N1 (subjecte), N2 (complement directe), N3 (complement indirecte), Q(uantitatiu), Atr(ibut), W (infinitiu/gerundi/participi passat), C(ircumstancial), Ct (circumstancial temporal), CN (complement nominal), CP (complement preposicional), Adj(ectiu), Adv(erbi).

Referències numèriques:

n39 "Nota 39" d'aquesta tesi.

2Par 7 "Paràgraf o pàgina 7 d'aquest autor".

39.2 "Paràgraf 39.2" d'aquesta tesi (altrament, i cas de no anar precedida immediatament de l'autor, la referència aniria precedida de & o pàg.).

39 "Exemple 39" del nostre corpus.

39 "Exemple 39", el qual és transcrit dins el paràgraf corresponent o indicat (a diferència dels altres, que en tot cas poden ser consultats a l'apèndix), per major claredat del fenomen descrit.

PRIMERA PART:

CATALÀ MODERN

C A T A L À M O D E R N

1. PROBLEMES GLOBALS (n1). Farem servir els següents símbols, que expliquem en part aquí mateix (1.1ss) i sobretot a l'estudi 40: mots X, Y; frase (o context) A, H, Neg.

1.1. Les paraules ningú, res, cap, gens, mai, enlloc (aumon), (n2) tampoc i pus (n3), prescindint de llur història, avui tenen fonamentalment caràcter negatiu (n4). Aquestes paraules i gaire (n5) no poden figurar, "amb un sentit positiu", almenys en "proposicions principals no interrogatives" (IEC 105b), les quals proposicions des d'ara anomenarem A(firmatives) i seran definides a l'estudi 40.1. Quan aquestes paraules, i expressions com "en ma / ta / sa vida", "en absolut", "per res del món", etc. són usades en proposicions estrictament negatives i precedeixen el verb, els parlants ometem l'adverbi no que el verb duria si no hi hagués aquestes paraules o si hi anessin posposades. IEC 105 tolera aquesta omisió, però recomana de no fer-la, per tal d'evitar les possibles ambigüitats que veurem a 1.2 i mantenir així un sistema negatiu unitari. (V. diferents construccions i exs. a IEC 105; lBadia 236,2; 3Moll; Sanchis 331; 3Fabra 92.) (234)

EXEMPLES de la gramàtica oficial (IEC 105);

Amb els mots de dalt posposats al verb:

No he vist ningú, No ve mai.

Amb els mots de dalt anteposats al verb:

Ningú ens ha vist

Res us dirà que ja no sapiguen

Cap d'elles vindrà

Mai diuen el que pensen

Enlloc l'he trobada

Tampoc vindrà

En ta vida ho faràs

"És d'aconsellar, però, de no fer mai aquesta supressió [de l'adverbi no], que, si alguns cops és tolerable, en altres és absolutament inadmissible". Per tant, "és preferible de no ometre el dit adverbi":
Ningú no ens ha vist/etc.
En ta vida no ho faràs

EXEMPLES de vacil.lacions:

2380 Tampoc figuren en la llista publicada les formes defectuoses (Fabra)

2379 Jo mai havia oït una Missa com aquella (Maragall)

2384 mai no ha estat unitària (Sanchis)

2385 Ningú té cap dret a titllar d'insinceres (Sanchis)

2386 però mai s'ha de trencar (A. Galf)

2387 res del que viu no té parts (A. Galf)

2086 En cap més època aquesta preocupació fou tan estesa (J. Carreras i Artau)

Enlloc succeeix això (DCVB, enlloc)

2191 ningú fuig tan de pressa (J. Carner)

2192 Jo corro com ningú corre (J. Carner)

1.2. Totes les paraules esmentades a 1.1, llevat tampoc, (el con junt de les quals des d'ara anomenarem X), poden ser usades normalment en proposicions d'un cert tipus (que des d'ara anomenarem H (ipotètiques) i que precisarem a l'estudi 40); condicionals, interrogatives, dubitatives, etc., amb valor positiu indefinit, en concurrència amb una altra sèrie de paraules que els són paral.leles (i que des d'ara anomenarem Y), les quals ja tenen per se aquest valor positiu indefinit. Les paraules Y són les corresponents a X d'aquesta sèrie: ningú / algu; res / alguna cosa; cap / algun; gens / quelcom, una mica, poc o molt; mai / alguna vegada; enlloc / en algun lloc; pus / més. Gaire té un estatut especial (1.71). Com que una condicional o interrogativa, per ex., poden ser alhora negatives, aquella facultat d'estalviar la negació verbal no quan les paraules X antecedeixen el verb, ara ja no podrà existir, altrament es produirien ambigüitats. "Així, en lloc de

Si no li diu res ningú, no se'n mogui,
es pot dir

Si ningú no li diu res, no se'n mogui,
però no

Si ningú li diu res, no se'n mogui,
que vol dir

Si li diu res ningú, no se'n mogui
(és a dir

Si li diu algú alguna cosa, no se'n mogui)" (IEC 105a).
(Més exs. a lBadia 236,4)

1.3. OBSERVACIONS. La gramàtica normativa i els manuals en general deixen aquestes qüestions tal com les acabem d'exposar a 1.1 i a 1.2. Resten pendents algunes precisions que tenen importància pedagògica i pel futur de la llengua:

1.31. Entre les dues possibilitats (IEC 105a)

Si li diu res ningú / etc.
Si li diu algú alguna cosa / etc.

(amb mots X o Y, respectivament), ¿quina és o està destinada a ser més corrent?

2422 Si arriba a sentir cap veu d'algú, o que li parlen
(C. Riba)

2081 M'agradaria de comprar-ne una mica, si la venien
en algun lloc (Ferran de Pol)

2084 Vols beure alguna cosa, tu? (id).

La nostra impressió personal és que a les condicionals i interrogatives (les més abundants del grup que considerem) és més freqüent l'aparició de mots Y que no pas de mots X.

1.32. Entre les dues possibilitats de col.locació d'aquelles paraules (davant o darrera el verb):

Si ningú li diu res / mai (no) l'he vist / jo tampoc (no)
en sé
¿Us en queda gens? / no en tinc cap / no hi tornaré pas,

¿quina construcció és més normal, o quines paraules o funcions

prefereixen o admeten més fàcilment tal o tal ordenació?:

- 2414 No sé res pus (llengua parlada)
 2416 ¿En vols pus? -No en vui pus (id)
 2417 Pus mai tornaré a ca vostra (id)
 2423 Ningú no sap com és de dolent (Fabra)
 2424 Si feia gens de vent (Fabra)
 2180 Mai no ho poguí aconseguir. No em fou mai possible
 (J. Pla).

És que alguns manuals (n6) parlen d'aquesta qüestió únicament per obligar l'alumne a usar no allà on la llengua parlada l'es talvia, sense fixar-se els dits manuals que molts dels exemples que proposen són de sintaxi forçada; i, per tant, aquests manuals fan un mal servei a la llengua.

Els gramàtics, parlant del pas del llatí a les romàniques, tampoc no es plantegen aquest problema, però espontàniament donen aquest ordre: "no + V + X" (V = verb):

llatí numquam veniet ---> rom. nu va venit mai / it.

non verrà mai / fr. il ne viendra jamais /

cast. no vendrá nunca / port. não vira nunca

(Meyer-Lübke 691) (n9 bis).

En català un sol autor parla d'aquest problema; lBadia 263,3: "mai no diguis això a ningú (...) es menos espontáneo que: no diguis mai això a ningú"; "cualquier otra ordenación nos parece por lo menos afectada". I, de fet, la immensa majoria dels exs. que donen els gramàtics quan ja no es refereixen estrictament al problema de presència / absència de no, presenten l'estructura que hem indicat, tant a les negatives com a les condicionals, etc.: "no / si / ... + V + X/Y" (v., per ex., IEC 105a; lBadia 236,4; Jordana 96).

- 1.33. Suposant contestada la pregunta anterior, ¿quin percentatge real d'ambigüitats oferiria la llengua col·loquial o fins i tot l'escrita?

2432 si res li escau, poseu-li blau (popular)
 2050 Si cap literatura no existeix a l'estat pur (F.de Pol)
 2190 Si res et fa falta, demana-ho (Marvà).

La pregunta és important per dues raons:

1.33a) Perquè dels nou tipus de frase possibles;

mai no l'he vist	1
mai l'he vist	2
no l'he vist mai	3
si alguna vegada el veus	4
si mai el veus	5
si el veus alguna vegada	6
si el veus mai	7
si no el veus mai	8
si mai no el veus	9

només és ambigua la 5; no sabem si equival a 4 o bé a 9; i és precisament aquest tipus 5 el que Badia titlla de "menos espontáneo" (n7). Això vol dir que qui sap se algunes de les poques aparicions d'aquest tipus a la literatura són degudes a la influència dels manuals de gramàtica. A part això, però, la majoria de vegades el context aclareix el dubte.

1.33b) Perquè aquesta por a l'ambigüitat és la raó fonamental (n8) per la qual l'actual normativa es resisteix a admetre el tipus 2 en lloc del tipus 1, és a dir, obliga a mantenir el sistema de doble negació, fins i tot en casos en què no hi pot haver ambigüitat (amb tampoc, que no pot figurar en context H, i ni).

Doncs bé. Un assumpte que sembla tan important només és atès explícitament en tres gramàtiques: lFabra 159; IEC 105a, i lBadia 236,4 (que transcriu lFabra i copia amb lleus adaptacions IEC). Entre les tres només donen (al lloc específic), com era previsible, dos exs., els quals, encara, pertanyen a un sol tipus de H: el condicional (n9):

Si mai vinguéssiu, què farien ells? (lFabra) (IEC: "Si mai véns...")
 Si ningú li diu res, no se'n mogui (IEC).

1.34. En resum; En tot el camp de la negació només presentaria ambigüitat una classe de frases (la condicional), pertanyent a un sol dels nou tipus (el 5; "H + X + V", en què "H" vol dir "context H"); i encara, l'ambigüitat seria en general eliminada pel context morfosintàctic o ambiental.

1.41. Les paraules X apareixen també amb valor negatiu en contextos amb el verb el·líptic, i aleshores "l'omissió d'aquesta emmena (al mateix temps que la dels pronoms febles adjunts) la de l'adverbi no" (n9 ter), afirma IEC 105. lBadia 236,3 ho repeteix i hi afegeix: "Esto ocurre especialmente en las contestaciones o en oraciones con cierto paralelismo, en las cuales resulta innecesario repetir el texto de la pregunta o de la parte paralela anterior" (v. infra 1.45ab). Exs. d'IEC:

Tu en tenies molt; ell, gens
No el trobeu enlloc? -Enlloc.

1.42. Però aquest no no desapareix "a les dues locucions negatives no gens (n10) (adverbial) i no res (pronominal)" (IEC 106; lBadia 134,2); IEC:

Ha estat una tasca no gens curta
Déu creà el món del no res.

La raó d'aquesta conservació és, segons IEC i Badia, que aquestes locucions no resulten de l'el·lipsi del verb sinó del fet que "La negació [recau] no sobre tota la proposició, en el qual cas no s'adjunta al verb [i per tant s'ometria juntament amb aquest], sinó sobre una altra qualsevol de les seves parts" (IEC 106); "gens curta" i "res", respectivament. Cf. (Badia):

vàrem tenir unes vacances no tan felices com esperàvem
vàrem tenir unes vacances no gens felices.

1.43. Cal anar amb compte, continuen els gramàtics, sobretot amb "no res" (= "qualsevol cosa, la més petita cosa", lBadia 234,2)

i no confondre'l amb "res no..." La llengua parlada, suprimint el no, els redueix tots dos a "res" i crea una frase com la 5 de supra 1.33a, ambigua pel fet d'absorbir-ne dues: una de positiva i una de negativa:

no res el distreu	} ---->	res el distreu	1
res no el distreu		3	
			2

1.44. OBSERVACIONS

Malgrat que els tres punts dels paràgrafs anteriors semblin prou simples, la llengua usual (de tots els nivells) vacil·la en l'ús o supressió del no. Exs. de cada punt (a, b, c = 1.41, 1.42, 1.43):

- a) RES 2082 I què t'ha vengut?, pensà. -No res, va dir (F. de Pol)
 2124 Seny, embadaliment, rebentada i tot o res eren les tiges mestres (Vicens Vives)
 2125 ha preparat l'adveniment del tot o no res (id)
 2195 va dir que m'havia de distreure. Res d'estudis, res de capficar-me (Rodoreda)

- GENS 2203 "Ni poc ni molt", no gens (DGLC)
 2320 ¿Has guanyat molt? -No gens (Sanchis G.)
 2201 molt adient en uns casos i no tant o no gens en d'altres (A. Ferret)

- b) GENS 2433 No gens assenyat (Fabra)
 2052 poc o gens adaptat al món (F. de Pol)
CAP 2434 la llengua col·lectiva és la de cada dia, i no cap altra (A. Galí)
 2321 no cap persona (DGLC) / Cap persona. Home de cap valor (DGLC)
MAI 2435 mai superats (Cardó)
 2436 bellesa mai aconseguida (J. Carner)
 2437 mai vistos (Gaziel)
 2438 les fórmules provincials, mai com ara tan vociferades (J. Vallverdú)
 2163 mai no realitzats (Serra d'Or)
 2439 mai no rendit (J. Carbonell)
 2440 és la història de (no) mai acabar (popular)
 "UNQUA (...). Mai." (DCVB, unqua); "NUNCA (...). No mai." (DCVB, nunca)
GAIRE (nll) És llarg, però no gaire difícil

- c) RES amb res es conforma (popular)

1.45. De fet, el problema que hi ha plantejat en aquesta qüestió és un xic més complex.

- a) El conjunt de les paraules de 1.1 es resisteixen a ser

tractades en bloc. Sia perquè pertanyen a jerarquies -i per tant exerceixen funcions- diferents (ningú i res són substantius; cap, gens i gaire són quantitius, a més de pertànyer a jerarquies diferents; mai, enlloc, pus i tampoc són adverbis), sia perquè encara conserven reminiscències etimològiques (ningú és més negatiu que res; gaire és d'origen estrany a les romàniques), el cas és que, en context Neg sense verb, unes admeten un no anteposat (no ningú, no res, no gens difícil, no cap dificultat), altres l'admeten posposit (mai no vist, enlloc no trobat, tampoc no fet), dos l'exigeixen sempre (no gaire (v.n11) / no gaire fàcil, no p(1)us (n12))

b) Però tenen una característica comuna potser més forta que llurs divergències o a part d'elles; el caràcter negatiu. Això fa que totes (llevat gaire, v.n11), fins i tot pus (v.n12) admetin l'omissió del no, en qualsevol de les situacions descrites fins aquí; i probablement aquest és llur destí, com reconeixen els gramàtics ací i allà (n13).

c) Quant a "no gens", no hi ha motiu per considerar-lo aïlladament. No és més que un d'aquests casos:

(no) +	{	gens	}	+ Z
		cap		
no +		gaire		
		mai		
		enlloc		
		tampoc		
		(+ no)		

(Z = adj. / adv. / SN, etc.; "enlloc (no) tan interessants", "cap de tan atrevit", "no gaire lluny", "mai (no) vist", "tampoc (no) previst") (n14).

d) Ningú i res, substantius-pronoms negatius, admeten, sobretot res, un "rejoventament del seu valor substantiu a base d'anteposar-los no: "no ningú, no-res", "un no ningú, en un no res". (n15) Però hi continua pressionant la força esmen

tada suara a b ("no ningú, no res" ----> "ningú, res") (n16); "no ningú, no res" ja gairebé només són vives en expressions fixes (les que hem citat). Les ambigüitats possibles (1.43)

ningú	←--	{	no ningú
			ningú no + V
res	←--	{	no-res
			res no + V

són tan escasses i probablement tan artificioses com la que hem analitzat supra 1.33a, núm. 5 (n17).

1.5. El mot PAS

(Estudi concretat al català modern. A la part del català antic en farem un estudi complementari.)

1.51. Aquest mot és un dels més difícils d'estudiar des d'un punt de vista estructural; ho és, fonamentalment perquè la seva semàntica és essencialment subjectiva (n18). "Los usos del catalán pas son expresión de lo que algunos lingüistas llaman valores sintácticos por apreciaciones subjetivas, en el sentido de que implican todo un razonamiento en el hablante cuya única proyección exterior (n19) es la presencia del mencionado adverbio" (lBadia 237,2). Això posa el català "en situació aventajada con respecto a otras lenguas, ya que así le es fácil añadir, a las frases negativas, distintos matices" (lBadia 237,1).

1.52. En tenim quatre bons estudis; lFabra 161 (el fonamental), 3Fabra 92 (síntesi de l'anterior); DCVB, 2pas, i lBadia 237-238 (ampliació de lFabra). Tots ells, però, deixen pendents (o ni tan sols els esmenten) alguns problemes de caire més aviat estructural. Donem tot seguit, en síntesi, la part d'aquests estudis que afecta el cat. mod. (1.54). Abans donem l'estat del francès i del provençal referentment a l'ús d'a-

quest mot pas.

- 1.53a. En francès (n20), la paraula pas és un simple element estructural, però no semàntic (n21), de la frase negativa. És a dir; la frase

Alfred ne chante pas

ja tindria tot el sentit si l'acabéssim després de "chante", però avui no seria correcta; és construcció arcaica (Tesnière 94,9) (n22). Aquest pas és incompatible amb els mots negatius personne, aucun, nul, rien, jamais i amb el restrictiu que (però no amb altres mots com encore, ici, absolument; exs. de Dubois 159; "Tu acceptes? -Absolument pas", "Il est rentré? -Pas encore", "Il est venu? -Pas ici", "Vous viendrez avec nous? -Pourquoi pas?");

personne ne chante
je n'ai qu'une voiture

("je n'ai qu'une voiture" vol dir "solament tinc un cotxe"; en canvi, "je n'ai pas qu'une voiture" voldria dir "no tinc solament un cotxe"). En resum; avui la frase negativa francesa conté sempre dos elements negatius ("... que..." és més aviat restrictiu; Dubois 173): "ne + pas/personne.../que". Però la llengua parlada tendeix a eliminar ne i a encomanar tota la negació al segon element (Dubois 159, 171, 173; Tesnière, 94, 5 i 8; Jespersen 335):

2349 J'ose pas, madame
2350 sans ça je me serais jamais placée au couvent
j'ai qu'une voiture (Dubois 173)

(amb tot, l'estat actual de la llengua és ple de casuística i matisos, sobretot pel que fa al mot pas: "C'est certainement un des points faibles du système", Larousse 630).

- 1.53b. En provençal, pas era un simple mot de reforç (Ronjat 839), que, segons com, presenta encara avui un valor un xic "affectonné" (id. 841; "n'i a pas cap de brigue". 'no hi ha abso-

lutament res'); però en general ha esdevingut negatiu autònom i ha substituït la negació verbal noun/n' (id. 839);

lou vese pas (més freqüent que "noun lou vese")
siéu pas malaut 'no estic malalt'.

Això mateix s'ha esdevingut amb els altres mots negatius (que abans eren reforços), de manera que, avui, els girs amb noun són arcaics o puristes (id. 839) (n23);

ai ges de capèu 'no tinc capell'
regards bèn e touqués rèn 'mireu bé i no toqueu res'
l'ai plus visto 'no l'he vist més'
se troumpo jamai 'no s'equivoca mai'
es, l'atrove en-liò 'no hi és, no el trobo enlloc'.

Aquest mateix és l'estat actual amb el restrictiu "...que..." i altres sintagmes (id. 745, 839, 840);

Dins lou palais s'entènd cu'un crid (Mistral)
Coume un que, de sa vido, a touca l'estrumen (id.).

En resum (Ronjat, loc. cit.), el provençal es troba molt més evolucionat que el francès quant a donar ple valor negatiu autònom als mots esmentats.

1.54. EL CATALÀ

"A comienzos de [1] siglo [XX] se notaba, en catalán escrito, una tendencia a abusar de pas, en el sentido de que se hacía no... pas equivalente de no (...); esta tendencia, hoy afortunadamente superada por completo, se debía a una imitación servil del francés (...), o bien a influencias dialectales (...), o bien (...) al deseo de distanciar el catalán del castellano" (lBadia 237, nota 11).

a) Efectivament, pas "S'usa dialectalment sense anar acompanyat de no, ans substituïnt aquest adverbi amb plena valor negativa. Aquest ús s'estén a tota la Catalunya francesa, a l'Alt Empordà, al Ripollès, al Gironès i a la Garrotxa."

(DCVB, 2pas, d'on traiem els exs. següents) (n24);

T'ho donaré pas 'no t'ho donaré'
 Ens som pas vistos 'no ens hem vist'
 Fa pas gaires dies que som arribat 'no fa gaires dies
 que...'
 pas poc 'no poc' (Olot).

Aquesta estructura (aquest valor) coincideix doncs amb la del provençal (1.53b), més que no pas amb la del francès, el qual tot just la insinua (1.53a) (n25).

b) «L'ús de pas és desconegut en el llenguatge viu del País Valencià i de les Illes Balears». D'altra banda, l'ús de l'estructura I de infra 1.54c «és viu sobretot a la part septentrional i central de Catalunya, però escàs en el Camp de Tarragona i nul a la regió de Tortosa» (DCVB loc. cit.). «Tanmateix, és molt recomanat per les gramàtiques, ja que el consideren un tret de la llengua clàssica» (Ll. López del Castillo, «Butlletí dels Semin. d'Enseny. del Català», abril de 1969, pàg. 3) (n26). DCVB documenta a Valls «no pas ni poc» = molt; «Lo tren corria no pas ni poc».

c) A la resta del domini (segons estableixen Fabra i Badia, als quals ens adherim) el mot pas no és constituent estructural (extern) de la frase negativa, sinó constituent semàntic: sempre implica matís subjectiu. Per tant, no suplantia mai la negació verbal no (al revés del prov.) ni és incompatible amb els mots ninqüé, mai, tampoc, etc. (al revés del fr.) (ex. b de sota); ni amb d'altres com encara (ex. g de sota; v. 1.55c), etc. (igual que en fr., 1.53a). El matís subjectiu és bàsicament adversatiu, i el raonament que fa el qui parla («cuya única proyección exterior es» pas) és més o menys aquest: «contràriament a allò que tu penses o podries pensar per tal o tal raó» (exs. a, b, c i II); «perquè se'n seguiria o podria seguir-se'n tal o tal conseqüència (d, e), perquè es realitzaria tal o tal desig, s'explícara tal o tal fet» (f). Formalment, la paraula pas es presenta en dues menes d'estructures:

- I) no V Q
 II) no Q N

La fórmula I es troba en tres menes de proposicions (3Fabra):

- I proposició expositiva negativa (exs. a, b, c)
 I' proposició interrogativa negativa (d, f)
 I'' prohibicions comminatòries (e).

És difícil de donar el matís del pas d'aquesta fórmula I amb mitjans lèxico-sintàctics (si no recorrem a l'exteriorització de tot el raonament). L'ex. c de sota es podria també expressar així:

-Demà porta'm el llibre. -(Però) si demà no vindré!

Amb la fórmula II neguem (o remarquem) parcialment algun element o aspecte (=N, a la fórmula), sempre implícit (pensat o pensable), d'una afirmació (o negació, respectivament, ex. l) anterior. Aquesta fórmula II seria substituïble, amb molta aproximació semàntica, per altres. Per ex., basant-nos en els exemples de sota:

g/h/i: "no pas" ~ "però no" (2359)

j: "no pas" = "no/i no/(i) no pas" (v. n47)

m (és a dir, després de negació): "no pas" = "almenys (no)"

Finalment, l'ex. de j admet de ser expressat amb una construcció inversa (que podem anomenar II'): "no pas N, sinó N" (ex. l). Així doncs tenim aquests tipus de construccions i proposicions:

- I) no V Q
 I propos. expositiva negativa
 I' propos. interrogativa negativa
 I'' prohibicions comminatòries
 II) no Q N
 II') no Q N, sinó N

EXEMPLES

- I) a no arribarà ≠
no arribarà pas (lBadia)
- b no ha vingut ningú ≠
no ha vingut pas ningú (lBadia)
- c -Demà porta'm el llibre. -No vindré pas, demà
(3Fabra)
- d -Aquesta tarda l'anirem a veure. -No plourà pas,
aquesta tarda? (Perquè, si plou, jo no em
moc de casa.) (3Fabra)
- e Demà no vinguis vestit així ≠
Demà no vinguis pas vestit així (perquè no t'es-
cau / faries el ridícul, etc.) (lBadia)
- f Aquest càntir no té gens d'aigua i ara mateix era
ple. No té pas cap esquerdada? (Car això ex-
plicaria que s'hagi buidat.) (lBadia)
- II) g -Els vostres cosins enviaran els llibres als vos-
tres germans. -No pas en Joan / No pas a
l'Albert / No pas els nous / No pas si no
els ho demanem (lFabra) / No pas encara /
No pas demà...
- h -És admirat de tothom. -No pas com a general
(lFabra) / etc. (com a g)
- i 2351 va encaminar-se a l'aplec (...), / no pas
sol, que dos gossos com dos llampecs el
seguien (C. Riba)
- j N'hi havia tres, no quatre (n27) / i no quatre /
(i) no pas quatre
- l vindrà no avui, sinó demà / no pas avui, sinó
demà (lBadia)
- m Demà no es presentarà ningú; no pas si continuen
aquests freds / no pas a les 9 / etc.

d) La paraula pas s'usa també, amb valor merament ex-
pletiu, al segon terme de les comparatives (1.95).

1.55. Problemes pendants. Com hem dit (1.52), a l'actual codi-
ficació gramatical resten inatesos alguns detalls, en gene-
ral, més aviat de caire estructural. Vegem-los.

a) Com que pas és projecció externa d'un raonament in-
tern, sovint no és fàcil de decidir sobre la bondat o no
bondat d'una frase per causa de la presència o absència del
dit mot (v. 1.54c, exs. a, b, e). Per això, àdhuc després
dels estudis de Fabra, en trobem exemples sospitosos (mal-
grat l'afirmació de Badia citada a 1.54).

2189 per bé que hom senti la porfídia del corc o el
petament sobtat d'una fusta no pas tallada
en bona saó (J. Carner)

(Potser preferiríem de dir: "d'una fusta no tallada en prou bona saó"; aquest ús de pas seria un gal·licisme.)

2186 Esdevingué una persona de salut incerta i delicada. Els dies de vent del sud es projecten sobre el seu cos totes les calamitats. No es queixa pas de res, concretament: només d'un maldecap. En el terreny de la consolació moral, els esforços del barber no han pas, tampoc, arribat a assuaujar la [seva] tristesa. El seu mètode no podia pas ésser diferent. El barber perora, pontifica, dogmatitza. No parla pas. Dogmatitza, pontifica, perora. El senyor Felip no sap Ø parlar en la intimitat.
(J. Pla)

(Dels quatre pas d'aquest ex., el primer i l'últim, d'acord amb la descripció de pas admesa dalt, podrien ser gal·licismes; observem que a l'última proposició, idèntica a l'última que conté el mot pas, és estalviat aquest mot.)

b) Els gramàtics diuen explícitament que aquest mot (a l'estructura I de dalt) va "darrera el verb". Però no preveuen la possibilitat d'intercalar-lo entre els dos components d'una perífrasi verbal, o entre un verb copulatiu i l'atribut, fenomen constant, per ex., en J. Pla (n28) (del qual són els exs. següents); o bé d'intercalar entre el verb i pas algun altre element (en veurem més casos al cat. a.)

2186 (transcrit a dalt) no han pas, tampoc, arribat
2176 Si vostè somnia és que dorm, perquè en aquest país no hi sol pas haver persones que somnifin des-
pertes
2177 la meva visió no és pas gaire clara
2178 no he pas pogut, però, arribar a somriure

També aquí trobem construccions sospitoses (afecten alhora les estructures I i II de dalt, i per això són difícils de manejar; v. comentari a l'estructura la de les comparatives: 1.952):

2217 No pas tothom i sempre ha de confegir articles molt rumiats
2218 És clar que no pas sempre cal que l'adjectiu vagi darrera el substantiu

c) El mot encara té una llibertat de col·locació de límits imprecisos (n29). Requeriria un estudi a part que nos-

altres no farem. El cas és que, com a mínim, és sospitosa la construcció "no pas encara":

- Ja ha vingut el noi? -No pas encara (DCVB, 2pas, e).

De fet, sembla que la construcció ha de ser bona, almenys si conté el matís donat a 1.54c (comentari a l'estructura II, i ex. g). Vegem un altre ex.:

- Que puc sortir? 1. -No encara (= "Encara no", simple negació) ≠
2. -No pas encara (= "Sí, però no encara").

d) Tampoc no sabem si, avui, és acceptable, en una resposta, la negació absoluta "no pas //", existent al cat. a.

1.56. Finalment, hi ha un altre mitjà d'aproximar-nos a la comprensió de la semàntica del pas. Pas representa en una negativa aproximadament el matís que en una afirmativa representen el mot bé i, en certa manera, alguns altres com prou (n30), ja, etc.:

doncs jo no l'he vist pas!
doncs jo bé l'he vist!

no ho sé pas
bé ho sé prou!

no hi aniràs pas!
prou, que hi aniré!
ja ho crec, que hi aniré!
i tant com hi aniré!

no el toquis pas!
ja el pots tocar, ja!
toca'l tant com vulguis

que no, hi són!
no hi són pas!
(que) sí, que hi són!
ja ho crec, que hi són!

no en tens pas gaire!
bé en tens prou!
en Jaume no tenia pas vint anys, encara
268 En Jacme fo ja cregut ('crescut'), que ben avia
ja XX ans (Desclot).

1.6. La preposició SENSE.

La preposició sense és negativa i significa "exclusió, manca, privació absoluta" (DGLC); per tant, el terme d'aquesta preposició ha de ser quelcom de positiu: sense pa, sense que em veïés. Com a negativa, en general la segueix una paraula X (en lloc d'una d'Y): "ens hem quedat sense res", 2441 Conductor sense gaire delit (Espriu). Però si aquesta paraula X pertany a una preposició (que és règim de sense) i antecedeix al verb, hom pot creure erròniament que es tracta d'una preposició negativa del tipus descrit a dalt, 1.1 (2 Fabra 263), i vacil·la quant a l'ús (il·lògic) o estalvi (lògic) de no, com demostren aquests exs.:

- 2442 la desgràcia ens ha tocat sense que ningú no la provoqués (A. Gil)
 2443 Posar-se, algú, entre dues o més persones (...) sense que ningú no l'hi demani / sense que ningú l'hi demani (DGLC, sense, 3^a/4^a ed., respectivament)
 2055 però sense que mai ens sigui revelada (F. de Pol)
 2198 sense que mai les veïés moure (Rodoreda)

Avui la presència de no sembla una falta de lògica atribuïble a la manca de fixació del nostre sistema negatiu. A l'època clàssica trobem sempre no, però no en podem concloure gran cosa, perquè les estructures, en aquest punt, han evolucionat molt. Per ex., avui sense regeix subjuntiu, i aleshores podia regir subjuntiu o bé indicatiu (v. 27.34).

El castellà modern no coneix aquest ús expletiu de la negació no ("sin... no"), encara que Llorens 94, nota 1, n'hagi pogut registrar un ex.

En francès modern, "Après sans que le désordre est très grand, aussi bien chez les grammairiens que chez les écrivains (...). Le tour sans négation semble plus habituel au parler soigné" (Larousse 629).

1.7. En contextos H i Neg es produeixen encreuaments o neutralitzacions entre algunes sèries de paraules quantitatives (adj. o adv.). Entre:

- a) molt / gaire / massa (1.71)
- b) molt, gran, llarg / gaire / massa (1.72)
- c) tan / més (1.73)
- d) cap / gens / res (1.74)

1.71. Estatut de GAIRE

(Aquí no donem tota la descripció d'aquesta paraula. Al cat. a. en donarem altres detalls. Però com que, fonamentalment, el seu estatut no ha canviat, aquí utilitzarem també algun ex. antic. No incloem tampoc alguns usos o valors derivatius que hom pot veure a DCVB, gaire 2bdf.)

1.71a. Interferència de MOLT / GAIRE / MASSA

Només fa referència a aquest problema específic un autor: 3Moll 227: "gaire (usat només en frases negatives, interrogatives o condicionals) (...) perd vitalitat, substituït per massa o molt, en el llenguatge parlat. Cal revaloritzar-lo en la llengua escrita en frases com "No és gaire gran" (en lloc de "no és massa gran"). Probablement, la preferència a usar una o altra d'aquestes tres paraules depèn dels indrets i àdhuc dels autors: a Bell-lloc d'Urgell avui encara predomina gaire i hi és força usat massa; a Barcelona sembla que va progressant molt; al País Valencià és desconegut gaire (no en parlen ni Sanchis ni Salvador ni DCVB). Als escrits de Fabra predomina absolutament molt; en canvi, als de J. Oliver - Pere Quart, gaire (i no hi trobem molt). (n30 bis) EXEMPLES:

- 2202 Oh, no n'hi ha molts, no, no n'hi ha gaires
- 2322 tens molts alumnes? no en tinc gaires (Badia)
- 2444 digueu-me si encara falta molt (Badia)
- 2445 No és molt freqüent que els dos noms (...) (IEC = 3Fabra)

- 2446 una despesa extraordinària, no molt considerable, però (DGLC)
- 2427 Teniu diners? No molts (Fabra)
- 2320 Has guanyat molt? -No gens (Sanchis)
- 2447 sense sofrir gaire per aquesta incapacitat (J. Oliver)
- 2068 em pregunto si hi deu veure gaire (F. de Pol)
- 2091 que no s'assemblen pas gaire (DGLC)
- 2078 Ara no em puc trobar massa enfora (F. de Pol)
- 2146 Una mica de tot, però no massa de res (Pedrolo)
- ell no hi veu massa ni és fi d'orella (Ruyra; DCVB, 2^{massa} 2)
- 2339 Però els països petits no hi tenen molt a guanyar, o molt poc, en la victòria de la democràcia
- Jo crec que no els apreciava gaire, ni l'un ni l'altre. Tampoc no li agradava gaire el llogaret (Ll. Villalonga, Les Fures, Barcelona 1967, p. 24)
- No cal esforçar-se molt per veure que (...) ha esdevingut un tòpic (R. Ll. Ninyoles (escriptor valencià), Conflicte lingüístic valencià, Barcelona 1969, p. 35)
- No caldrà insistir massa en la importància del distanciament (id., p. 61).

A la Vall de Bielsa encara es conserva aquest ús de gaire "en oracions negatives, interrogatives o precedido de sin": sin guaires escrúpulos (BADIA, El habla del Valle de Bielsa, pp. 118 i 163).

En francès trobem normalment guère. És difícil de trobar un cas de beaucoup, però potser no tant de très (n31):

- 2319 une théorie dont les concepts restent obscurs n'a pas beaucoup d'intérêt (Ruwet)
- C'est là un point dont nous ne parlerons guère (id)
- Les linguistes traditionalistes ne s'étaient guère préoccupés de (...) (id., p. 69)
- Il n'est pas très facile de justifier, ni la conception (...), ni l'exigence ("Langages" IV, p. 41).

1.71b. Els autors (n32) coincideixen a donar al mot gaire el significat de "molt" i a delimitar-ne l'ús a estructures Neg i H (entre les quals citen: interrogatives, condicionals, comparatives (2338) i dubitatives). Però no reïxen a definir-ne plenament les característiques estructurals, en el sentit que no li defineixen prou la seva personalitat front als altres quantitius (prou, molt, massa, gran) i front als altres mots propis de Neg / H.

I) El DCVB s'acosta molt a una bona definició estructural (parla d'oració comparativa i de subjuntiu, el qual mode sabem que és signe d'"hipòtesi", o sigui d'H, v.40.6a, 40.8a), però alhora gairebé confon gaire amb prou (perquè no destria A d'II). Vegem:

GAIRE (le): "usat antigament com a reforç d'una afirmació comparativa (amb el verb en subjuntiu), equivalent a 'certes, en veritat': (...) Es lo pus fort que yo sàpia gaire en terra plana" (2369) (subratllat de J. G.).

PROU (II,2): "Certament; (serveix per reforçar una afirmació); cast. cierto, bien. (...) Prou se fa tost, ço que bé's fa (Metge Sorni 1)".

Qualsevol catalano parlant sap que hi ha un matís clarament oposat entre el prou i el gaire dels exs. citats; prou reforça l'aspecte positiu del verb "fa"; gaire reforça l'aspecte dubitatiu / restrictiu / negatiu del verb "sàpia". En resum: calia donar tot el relleu al fet que es tractava (en l'ex. de gaire) de "tipologia H" (comparativa; v. altre ex.: 2338).

II) El DGLC també s'aproxima a una bona definició, més externa (copsable visualment):

"GAIRE adv. i adj. Molt (amb la negació no, darrera sense i en oracions interrogatives i condicionals)."

Efectivament, la proposició (o sintagma) on figura gaire pot semblar del tipus A (1.1); però aleshores és imprescindible de negar, a base de no ("es tracta d'una gent no gaire decidida"; 2334, 2335), sense ("menjar sense gaire gana") o ni (n33) ("ni poc ni gaire") el mot (o sintagma format amb) gaire (el qual, precedit doncs de negació, pot constituir una resposta: "-¿Quants n'hi ha? -No gaires"). El DGLC aporta, doncs, una precisió valuosa. Però ens dóna un ex. que no s'ajusta a la

seva definició:

"Abans de gaire, dins de poc temps".

Senzillament; calia haver parlat de "tipologia H" ("abans de gaire" és comparatiu) i no únicament d'interrogatives i condicionals. Comparem:

sortirem { abans de (no) gaire (n34)
 { abans que ningú

A l'ex. següent, el sintagma que conté gaire també sembla que és A, però també pertany a la "tipologia H":

les peres gaire cares no tenen sortida

(l'estructura subjacent és: "les peres, quan / que / si són gaire cares..."; cf.: "llença la fruita que tingui cap tara" (n35)).

1.71c. En resum, podem avançar una caracterització més precisa de gaire:

I) (Front als altres quantitius;) És un element quantitatiu que apareix només en contextos Neg i H.

II) (Front als altres mots que afecten els camps de Neg i H;) En context Neg (incloses respostes) no estalvia mai la negació verbal no. (n36)

Als && següents (1.71d) intentem explicar el problema plantejat més amunt (1.71a) i alhora precisar el funcionament d'aquest mot.

1.71d.

I. Jespersen 324. Si entre les idees extremes "tot" i "res" introduïm un terme mitjà, "alguna cosa", obtindrem una sèrie de triparticions en els camps que ens afecten en aquest estudi (v. una altra sèrie més completa a 40.2).

<u>coses</u>	<u>persones</u>	<u>temps</u>	<u>espai</u>	<u>quantitatius</u>
A) tot	tothom	sempre	a tot arreu	tots / tot
B) alguna cosa	algú	alg. vegada	en alg. lloc	algun / quelcom
C) res	ningú	mai	enlloc	cap / gens

II. Jespersen 322. Donat un terme ("blanc"), li'n puc oposar un altre de contradictori ("no-blanc");

"blanc"	←---→	"no-blanc"
"ha vingut"	←---→	"no-ha vingut"

(Entre els dos termes abracen tot el camp de l'existència; no hi cap un terme mitjà; tot allò que no és "blanc" és "no-blanc"; si no és cert "ha vingut", ho ha de ser "no-ha vingut".) Però també li'n puc oposar un altre de contrari;

"blanc"	----	"negre"
"Tothom"	----	"ningú"

(I ara hi pot haver termes intermedis; marró, vermell; algú, un. No tot allò que no és "blanc" ha de ser forçosament "negre".)

III. Jespersen 322-323. De les proposicions següents:

- A) En Joan és ric
- B) En Joan potser és ric / ¿Que és ric en Joan?
- C) En Joan no és ric

A i C són "contràries" (perquè admeten la intermèdia B) i absolutes, i expressen certitud ("és cert que A", "és cert que C"). B vindria a ser la contrapartida negativa de A i C alhora (en el sentit que lleva a totes dues alhora el caràcter de certitud que les caracteritza).

IV. Observem que la negació "contradictòria" (II) consisteix a oposar al terme bàsic aquest mateix terme negat.

V. Si prescindim de la semàntica del mot "contradictori" i del fet que el resultat de l'operació sigui una negació o oposició, i retenim només el procediment (IV), observarem que, lò

gicament, aquest procediment és aplicable a qualsevol terme bàsic, afirmatiu o negatiu: podem prendre tot el terme bàsic com a objecte d'una pregunta, d'una hipòtesi, d'una negació:

som MOLT rics \rightarrow { ¿(que) "som MOLT r.?" | no "som MOLT r."
 si "som MOLT rics"... | si no "s. MOLT r."
 com si "fóssim M. r." }

no som GENS rics \rightarrow { ¿(que) "no som GENS rics"?
 si "no som GENS rics"...
 com si "no fóssim GENS rics" }

VI. Si drequem una llista dels quantitativs del cat. mod. (llista no exhaustiva, per tal de centrar l'atenció en els termes molt / massa / gaire):

A	massa
(A)	molt
B	gaire
(H)	algun
	un
C	cap, gens, res
(Neg)	

(Observem que aquesta tripartició se superposa a aquella altra; A, H, Neg; v. 40.1-4),

i els apliquem la teoria de III, IV i V alhora, obtindrem (prenent com a base la frase "ho sap ^{molta} massa gent") aquest quadre:

A MASSA MOLT	PROCEDIMENT CONTRADICTORI →	{ ¿"ho s. MOLTA g.? 1 si "ho s. MOLTA g." 2 }	no "ho s. ML g." 3 si no "ho s ML g" 4
<hr/>			
B GAIRE	SITUACIO INTERMEDIA →	{ ¿ho sap GAIRE gent? 5 si ho s GAIRE g... 6 }	no ho sap GAIRE g 7 si no ho s G. g. 8
<hr/>			
C CAP; GENS NINGÚ RES	PROCEDIMENT CONTRARI →		no ho sap NINGÚ 9 si no ho s NINGÚ 10

VII. Doncs bé, Molt sovint no diferenciem pràcticament les frases obtingudes a A de les obtingudes a B (probablement perquè les de A, perfectament possibles (n37), són situacions o reaccions de tipus lògic, fred, sense matís, front a l'afirmació que prenem com a base). Per això confonem / barregem estructuralment molt, gaire, massa. És a dir, confonem (o en menyspreem el matís):

- 11 si no "HO SAP MOLTA/MASSA GENT" =4
 11' (= si no és cert que "HO SAP MOLTA/MASSA GENT")
 12 si "NO HO SAP MOLTA/MASSA GENT"
 12' (= si és cert que "HI HA ML/MS GENT QUE NO HO SAP")
 13 si "NO HO SAP GAIRE GENT" =8
 13' (= si és cert que "NO HO SAP GAIRE GENT")

(etc. Podríem fer un estudi semblant de 3 i 7).

El possible matís de "mera posició lògica enfront de la frase afirmativa bàsica", contingut a 11 i 12, la llengua el podria resoldre per 11' i 12'; i el matís de "dubte/negació enfront de la frase afirmativa bàsica", contingut a 11 i 12, la llengua el resoldria per 13, però molt i massa s'interferirien en aquest camp, que teòricament és propi de gaire (3Moll 227); i aquesta interferència s'estendria a 5 i 6. (En lloc de 1, 2, la llengua potser preferiria 1' "¿és cert que HO SAP...?", 2' "si és cert que HO SAP...")

VIII. En lloc de l'esquema de VI ens quedaria, doncs, aquest altre (on les frases 1, 2, 3, 4, dels dos matisos que acabem d'atribuir-los al final de VII, retindrien només el de "mera posició lògica..."; l'altre matís, de "dubte/negació...", l'encomanarien a la part B de l'esquema, que és el que quedaria alterat, d'acord amb l'explicació del final de VII. Les frases 9 i 10 queden iguals que les corresponents de VI):

	1		3
	2		4

¿(vols dir que) ho sap	molta massa GAIRE	g.? 5'	no ho sap
			molta massa GAIRE
			g. 7'
si ho s.	molta GAIRE	massa g. (, estem per- duts)	6'
			si no ho s.
			molta GAIRE
			massa g. 8'

			9
			10

IX.- De tota manera, avui encara podem percebre a les frases 5'-8' certa diferència entre molt / massa i gaire (aquest potser és més neutre semànticament). Segons tot això que antecedeix, podríem precisar el valor i la funció més genuïns de gaire amb aquest nou esquema (que s'ajusta exactament a la teoria de Jespersen 322-323; v. III) (n38):

A	massa molt	--- ¿que HO SAP	MOLTA MASSA	g.? --->	no HO S.	MOLTA MASSA	G.

B	algun un	--->	¿que HO SAP	GAIRE	G.? --->	no ho s.	GAIRE g.

C	cap/gens					no ho s.	NINGÚ

Una ulterior precisió sobre aquest últim quadre: 1.74.

1.72. Molt, gran, llarg, etc. / gaire / massa (v. 1.7).

Avui podem trobar totes aquestes variants:

no viuran gaire temps
llarg
molt (de)
massa

això no té (una) gran importància
massa
gaire
molta (d')

Es tracta del mateix fenomen que hem vist al punt anterior,

1.71. El tractarem més extensament a la part del cat. a.:

21.2 i 24.31.

1.73. Tan / més es neutralitzen en contextos ponderatius (n39)

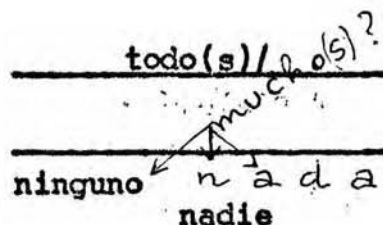
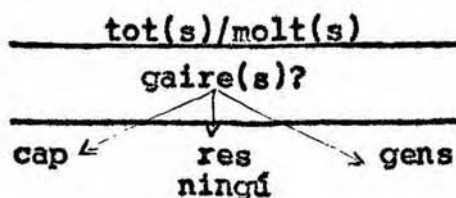
com ara:

2448 No cal dir quins dies més penosos foren aquells
 2324 Quina soca més gruixuda que tè!
 2325 Quin tallant tan gros!
 2344 Àvia, quins braços més llargs que teniu!, quines
 orelles més grosses!, quines cames més llar-
 gues!, quins ulls tan grossos!, quines dents
més llargues!

1.74. Gens / res / cap (n40)

Els gramàtics anglesos, per explicar els seus every (cat. cada) i all (cat. tots), divideixen les coses "quantificables" en: "comptables" (taronges: totes, moltes, tres..., cap) i "no comptables" (aire, arròs: tot, molt, més..., gens).

Si, en cat., partim d'aquesta mateixa distinció, comprendrem, en el camp dels negatius, el valor de l'adj. cap ("ni un, ni una", Ferret) i de l'adv. gens ("ni mica, en absolut", Ferret). El pronom res, en canvi, és el negatiu absolut que prescindeix d'aquestes distincions (la correspondència seria: tot això/allò..., res) i, per tant, sembla que no s'hauria d'usar en contextos que les continguin. En el camp dels "personals", ninquí és el que correspon a res. Comparem el nostre sistema amb el del cast., més pobre:

EXEMPLES:

<p>no he menjat <u>cap</u> préssec no he vist <u>cap</u> amic (no he comido/visto <u>ningún</u> m./a.)</p> <p>no he menjat <u>gens</u> d'arròs l'arròs no m'agrada <u>gens</u> (no he c. <u>nada</u> de a./el a. no me gusta <u>nada</u>)</p>	<p>} no he menjat <u>res</u> (no he comido <u>nada</u>) no he vist <u>ningú</u> (no he visto a <u>nadie</u>)</p>
--	---

Doncs bé. Al camp de les coses comptables, sembla que no hi ha cap trontoll d'aquest esquema. Però al camp de les coses no comptables s'esdevé això:

- I) res s'interfereix a gens (n41) amb els verbs haver-hi ("... tal distància"), pesar i valdre (n42), i immediatament amb importar i costar (més o menys relacionats amb "valdre") i fins i tot (potser poc) amb altres.
- II) cap (que pertanyeria als "comptables") s'interfereix amb gens de.

COMPTABLES:

té molts duros...	no en té CAP
hi ha molts kms.	no n'hi ha CAP

NO COMPTABLES

això és molt bonic	no és GENS bonic
d'aquí allà hi ha molt..	no hi ha (GENS)/RES
pesa/val/costa/m'importa molt..	no pesa/etc. GENS/RES
fa molta llum	no fa GENS DE/(RES DE) llum
ens ha quedat molt de pa	no ens ha quedat GENS/ (RES) de pa

té molta paciència	no té GENS de p.
té molt pa.	no té GENS de pa
té molta importància	no té GENS d'/CAP imp.
té molt d'interès	"
en va fer molt cas	"
em fa molta por	"
aquesta peça té molt valor ..	"
té moltes ganes d'anar-hi ...	"

Altres exemples

2449 no costa res de provar-ho (Pedrolo)
 2425 això no val res (Fabra)
 2327 (els discos) (...) els provà a l'aparell. No valien
res (Gaziel)

Encara no s'ha intentat de donar una explicació d'aquests fets, ni ho intentarem aquí. El primer cas (I) ha estat atribuït (2Fabra 322) a influència del sistema castellà, que té una sola paraula (nada) per les dues funcions dels nostres res i gens. Potser, més aviat, és degut a un fenomen general, prou conegut, d'interferència no pas entre pronom i adverbí (com diu 3Moll 227; v. la nostra n41), sinó entre un complement directe i un quantitatiu (n43). Sobre el segon cas (II), Ferret es limita a dir: «¿Per què, doncs, de vegades cap en lloc de gens de (...)? (...) hem de dir, lògicament, gens de».

1.8. La copulativa NI.

1.81. La negació no pot afectar tota la proposició (és a dir, el seu verb) o bé només un membre d'ella («Ha estat una tasca no tan curta com pensaves, sinó ben llarga», IEC 106); però les nostres llengües en general neutralitzen aquesta distinció; la llengua parlada prefereix de dir «no ha estat una tasca tan curta com pensaves, sinó ben llarga». (41.1-2)

1.82. De la mateixa manera, la coordinació negativa (n44) es pot establir entre verbs ("no neva ni plou") o bé entre membres de proposició, els quals membres (o almenys un d'ells (n45)) poden antecedir el verb ("ni tu ni jo (no) el coneixem") o seguir-lo ("no el coneixem ni tu ni jo"); i, encara, un dels dos membres pot ser el líptic ("Se n'ha anat i ni tan sols s'ha despedit", Sanchis 330). La proposició que conté els dos membres coordinats negativament pot ser simplement asser-tiva positiva ("ha estat una tarda ni calorosa ni fresca"), però en general, a les nostres llengües, aquesta negació afecta també el nexa ("no l'he vist ni al teatre ni pel carrer"). És un fet paral·lel al de 1.81; si neguem el contingut dels nuclis d'una proposició, neguem automàticament la proposició.

(41.1-2)

1.83. Encara que la coordinació no afecti el verb de la proposició, aquesta és, doncs, gairebé sempre negativa. Aquest fet, la llibertat d'ordenació de les paraules (n46), i les possibles el·lipsis, fan que sovint sigui difícil de saber de quina de les dues coordinacions es tracta (v. aquest fenomen, amb més detall, i exemples, a cat. a. 364).

1.84. La proposició, com a negativa, pot contenir un mot X; i aleshores s'hi sumarà el problema descrit a 1.1. Tot això fa que alguns manuals de gramàtica siguin poc precisos i àdhuc, l'un respecte de l'altre, contradictoris (n47) descrivint aquest punt.

1.85. El problema plantejat és el següent. Donat que, en qual-sevol cas, el verb ha de ser negatiu, si la paraula ni va al seu darrera, el verb durà la seva negació no ("no neva ni plou"). Però si ni antecedeix el verb, ¿estalviarem no? La resposta unànime dels gramàtics i bon nombre dels correctors d'editorials és:

a) Si ni va "immediatament" davant el verb (els pronoms febles no compten), absorbeix no. No és correcte, doncs, l'encontre "ni no" (com ho és encara en francès (Tesnière 90, 2,) i com ho era a les romàniques en general al període antic (v. 36.81));

No l'hem vist ni en sabem res (3Fabra 92, 1).

b) Si entre ni i el verb hi ha intercalat qualsevol altre element (els pronoms febles no compten), no hi cal no ("ell no m'ha conegut ni jo (no) li he dit res", lEadía 234, 3), però és preferible posar-l'hi si la coordinació no afecta el verb ("Ni tu ni jo no el coneixem", IEC 105). Si l'element intercalat és un mot X, se suposa (els manuals no en parlen) que cal ajustar-se a la teoria exposada a l.l; és a dir, el verb durà no, perquè els mots X no l'estalvien, segons la normativa actual.

1.86. RESUM.

Tota l'explicació anterior pot fer creure que es tracta d'un problema de solució difícil. A la nostra manera de veure és absolutament simple: la llengua parlada entén que ni anteposat al verb és prou negació en tots els casos, amb l'avantatge que (a diferència dels casos de què hem parlat a l.l-4) no es produeix mai cap ambigüitat. El fet de no haver vist això i, en conseqüència, haver assimilat aquest punt (ni) als altres al·ludits, ha conduït a l'actual estat vacil·lant dels manuals (n48) i de la llengua usual, de la qual donem exs.:

2377 Ni tampoc ho negaria (Espriu)

2381 Però, ni tan sols en els temps felïços no ha estat necessària

2364 ni tan sols no

2377 Ni fent de subjecte, una proposició conjuntiva hauria de (Fabra)

2382 ni nosaltres obeïrem, ni a vosaltres us anirà tot bé (Fundació Bernat Metge)

2383 ni Verdaguer queda canonitzat, ni l'estrany infant no compensa els grans valors (C. Riba)

Ni tampoc és el cas de la mena de poetes (...), però ni l'estudi ni l'exercici de la professió no el van absorbir mai. No va aconseguir -ni mai no s'ho va proposar- cap competència (M. Serrahima, dins J. TRIADU-E. ARTELLS, Lectures escolli- des, III, Barcelona 1969, p. 22)

Ni tan sols no paga el tret d'haver de donar tantes explicacions (P. Calders, a "Tele/estel", 17 abril 1970).

1.9. LA NEGACIÓ EXPLETIVA.

Al cat. a. (637) exposarem la teoria i els fets amb amplitud. Aquí ens limitarem a presentar breument l'estat de la llengua moderna.

1.91. Al regent hi ha la idea de TEMOR (n49).

a) Si la proposició regent és negativa ("no temo ~ no tinc por"), els gramàtics no parlen de vacil·lacions en la llengua usual; es limiten a establir que la subordinada ha d'anar en subjuntiu amb no (si, ella, és negativa) o sense no (si és positiva). IEC 107:

jo <u>no</u> temia	}	que el seu pare vingués
		que el seu pare <u>no</u> vingués

b) Si la proposició regent és positiva, el cat. construeix la subordinada en indicatiu (o potencial) o bé en subjuntiu, i el subjuntiu (encara que no sigui negatiu) admet un no expletiu de tradició llatina. Així doncs, ens trobem amb el següent quadre d'usos (en el qual + / - indiquen el caràcter positiu / negatiu de la subordinada) (3Fabra 121):

	+		-	
tinc por	que arribaran	1	que no arribaran	4
	que no arribin	2	que no arribin	5
	que arribin	3		

És a dir:

	+		-	
	que arribaran	1	que no arribaran	4
tinc por			que no arribin	2/5
	que arribin	3		

Segons lBadia i 3Fabra: el futur (tipus 1, 4) és en cat. més genuí que el subjuntiu; el tipus 2 també és genuí, justificat pel seu origen, per l'ús panromànic i per l'ús dels nostres clàssics, i avui "sembla molt difícil" d'eliminar-lo (3Fabra); però representa, bé que per culpa del 5, una ambigüitat (equival a 1 i a 4); el tipus 5, en canvi, respon a un retrocés de l'indicatiu front al subjuntiu (potser estimulat pel castellà (lBadia 198,2c), però també pel fet d'introduir un matís d'"inseguridad" (lBadia 198,2) front a l'indicatiu); i el tipus 3 deu haver sorgit com a contraposició positiva de 5. Per tot això la gramàtica recomana d'atenir-se a aquest altre esquema:

	+		-	
	que arribaran	1	que no arribaran	4
tinc por			que no arribin	2

c) El règim pot ser també un infinitiu, i aleshores l'ambigüitat esdevé insalvable. (V. casos paral·lels a les comparatives, 1.951) No en parlen les gramàtiques.

Exemples moderns dels usos de b i c:

- b) 1 2452 Tinch pòr que plourá
- 3 2450 Ha fugit per temor de que l'agafassen
 2456 temé que tots els seus plans se n'anessin en orris
 2328 temo que li passi lo que succeeix als apoplètics
 2329 temfem que si aquell home ens coneixia, contés a casa que
- 4 2451 Tinch pòr que no te anirá bè

- c) 2330 no m'havia calçat les botes per por de fer soroll
 2455 tené commoure's massa
 2453 Tenc por de tornar fada
 2454 fenc per por de no entrecuitar-se i no espanyar-ho tot.

1.92. Al regent hi ha les idees de prohibició, impediment, menyspreu, incertesa, frustració, etc. (és a dir, idees negatives). Aquest regent invita a emprar no / ni o bé un mot X al regit (40:4). Ens limitem a transcriure uns exs., subratllant l'estimulador i el mot estimulat (n50):

- 2378 a menys que hom (no) digui que
 2204 Vés més amb compte; de poc caus, ara
 2108 Les condicions deixen poc marge a cap escriptor per a modificar
 2088 Igualment incerta és la llengua. Ni menys dubtoses són les referències
 2118 impossible... ni...
 2159 inexistent... cap...
 2111 i decidí que era absurd discutir res
 2331 difícil / estrany / etc. --> X
 2158 a la qual tocava, i Déu nos en guard que a ningú més, de representar aquell paper
 2157 Enmig de tot, no ha sofert a penes
 2167 Parlava sense a penes gesticular.

1.93. Una interrogativa sovint és indiferent a la presència d'un no, perquè quan hom ignora un fet pot ser-li indiferent que hom l'informi de la seva realitat o bé de la seva no realitat, com diuen alguns autors (Jespersen 323); encara que, en general, la manera de fer la pregunta ja pressuposa una posició o sospita (id.; v. 37.2e).

- 2119 arribà a preguntar-se si l'autor dels plànols no era un sobotejador.

1.94. Una expressió ponderativa (n51) també admet un no expletiu:

- 2069 Quanta i quanta gent no podria alimentar!, pensava
 2104 Quines disbauxes no degueren permetre!
 2172 Quantes coses o cal aguantar en la vida per (...)!
 Quants papers ridículs no es fan per (...)!

Segons l'Badia 235 nota 6, aquest no s'explica a partir de la frase interrogativa subjacent a la ponderativa:

2104 ←-- "¿no degueren permetre grans disbauxes?"

Però l'explicació més reveladora és la de Jespersen 323, que hem transcrit a 37.2e.

1.95. L'ORACIÓ COMPARATIVA. (n52)

(Introducció general; cat. a. 38.1,2)

Dos autors (Fabra i Badia) en fan una descripció (normativa) llarga i clara, però que té alguns defectes: a) és incompleta (només esmenten el període comparatiu que té la proposició principal afirmativa, i, encara, no en donen tots els tipus; b) és implícita en alguns punts (ací i allà (n53), pressuposen en el lector una bona coneixença de l'idioma).

En la descripció que en fem tot seguit (que probablement tampoc no és exhaustiva, ni pretenem que ho sigui -perquè no és aquest el lloc de fer-la-hi-, sinó tan sols que serveixi de guia pel cat. a.) ens basem en els autors esmentats i els completem.

a) PROPOSICIÓ PRINCIPAL AFIRMATIVA

Aquesta proposició pot enllaçar-se amb la subordinada mitjançant els grups

a') Q (...) + que + \emptyset / no / no pas

(Q=quantitatiu o equivalent (temporal); més/menys/major/etc./abans/etc.)

a'') Q (...) + de + art. + que

(art. = article determ.)

Sèrie d'estructures que se n'originen (n54):

A) Subordinada amb verb explícit;

Estructures 1 i 1' del quadre adjunt.

B) Subordinada amb verb implícit, reduïda, doncs, a un element nominal, el qual pot ser; un sintagma nomi-

nal (especificat al cat. a., 38.6fI) (estructures 2, 2'); o una subordinada "que / si / com / ...", positiva o negativa (estruct. 3, 3', 3 bis, 3' bis); o un infinitiu / gerundi / participi, positius o negatius (estruct. 4, 4').

b) PROPOSICIÓ PRINCIPAL NEGATIVA:

Estructures 5 i següents.

Donem tot seguit aquestes estructures, muntades amb exs. dels autors citats a la n52 i/o amb altres de nostres. Són trets dels autors citats els següents;

IEC 108: 1, 1' "dóna més (del que / que no) promet",

3ab, 4Iac (i b), 4IIac (i b), 4IIIac (i b)

3Fabra 120: 2abc, (3 bis "És millor que te'n vagis que si et trobava aquí")

lBadia 235: (3 bis "més s'estima que ho llencis que si m'ho dónes")

DGLC, altre: 2' (i aquest altre: "Aquesta minyona és tota una altra que la que tenfeu"), 5''' "No hi havia altre a fer que resignar-se".

Al quadre següent, un * indica que l'estructura corresponent és considerada incorrecta; un ? indica vacil·lació en aquest sentit (v. 1.952). (V. el quadre al full següent.)

1.952. Comentaris al quadre anterior.

SÈRIE 1

la és desconegut (rebutjat implícitament, doncs) a les gramàtiques. Potser la raó és que pas no pot antecedir el seu verb (l.55b).

lb és bo sempre.

lc és incorrecte segons 3Fabra, però IEC i lBadia només l'hi consideren "En el cas [1d] en què les dues proposicions podrien també enllaçar-se mitjançant del cue" (IEC); però

1.951. QUADRE D'ESTRUCTURES DEL CATALÀ MODERN

		a	b	c	
		QUE NO PAS	QUE NO	QUE	
1	pescaran els més brutes	*	»	?	caçareu vosaltres perdus
1'	dóna més aprovats	*	»	(*)	d DELS QUE promet
	dóna més / és diferent / és altre		»		DEL QUE té / era
	és igual / exacte		?		
2	fa més fred a dins	»	»	»	a fora
2'	una vocal altra	*	?	»	"u"
3	més s'estima que ho llencis	»	»	*	QUE m'ho donis
3'	més s'estima que t'ho mengis	»	?	*	QUE NO t'ho mengis
3bis	és millor així / arui / aquí / ---	»	»	»	SI / COM / QUAN / QUI / ON / ---
3'bis	» » »	»	»	»	» » + NO ---
4 I	més val donar-les		*		vendre-les
II	és millor moure-les empenyent-les	»		»	estirant-les
III	més val que hagis perdut				guanyat
4' I	val més vendre-les /		*	*	NO vendre-les /
II	estirant-les /	»	?		estirant-les /
III	equivocat				fet
5	no s'acostumarà (pas) més a això	?	*	»	a allò
5'	no n'hi havia més	*	*		quatre
	no hi havia més			»	en Pere
5''	no (n')hi havia	SINÓ			quatre / en Pere
5'''	no hi havia altre a fer	{ SINÓ	QUE		resignar-se
5''''	no n'hi havia (pas) més		DE		quatre

no diuen quan les proposicions admeten aquest lligam d (dit d'altra manera; no especifiquen quina diferència intrínseca hi ha entre l i l') (n55). A part això, el tipus lc no és pas introbable. Un ex. de C. Riba:

2372 ho veié en molta menys estona que jo poso per a contar-ho.

La gramàtica tampoc no aclareix un dubte de molts correctors d'editorials; quina de les dues possibilitats l'b i l'd és més genuïna? (La nostra n55 permet de suposar que són perfectament indiferents, almenys en cat. mod. En cat. a. domina, de molt, l'b; v. 28.4)

La subsèrie l' ens dóna frases de construcció o acceptabilitat sovint dubtoses:

és diferent (del que / que no) era (n56)

és altre (del que / que no) era

és igual (del que / al que / que) era

és exacte (del que / al que / que) era.

SÈRIES 2. 3. 4

Subsèrie 2'. No l'esmenten les gramàtiques (almenys com a pertanyent a la comparativa). El DGLC ens en dóna l'ex. del quadre i l'altre que hem transcrit a 1.95b; no sabem si admet el lligam b ("que no"); suposem que sí, i el donem per bo a l'.

Uns quants casos són rebutjats, explícitament o implícitament, per raó de cacofonia (3c "que + que", 3'b "que no + que no", 3'c "que + que no", 4'b "que no + no". Els gramàtics no esmenten les subsèries 3' i 3'bis (amb subordinada negativa), i de la subsèrie 3bis només esmenten la subordinada "si...") (n57) o bé d'ambigüitat (4b i 4'c són formalment idèntiques: "que no + infin. / etc." = "que + no + infin. / etc.") (n58).

De passada, creiem que és oportú, aquí, de fer veure com Pompeu Fabra vetllava meticulosament no solament per

la claredat, sinó també per l'estètica formal i/o fònica de la llengua.

SÈRIE 5

Representa un límit i/o un trànsit entre la comparativa i altres tipus sintàctics (concretament, el restrictiu, que estudiarem a part, § 39).

És fàcil de relacionar aquesta sèrie amb les anteriors, concretament, 2 amb 5':

2 Avui n'hi ha més // que no (pas) ahir

5' Ahir no n'hi havia (pas) més // que avui

1.953. Alguns punts a precisar

Deixant de banda una colla de qüestions que una descripció estructural o generativa hauria d'afrontar (per objectivar els fets, és a dir, per fer-los entenedors universalment), hi ha uns punts que preocupen d'una manera concreta els escriptors i correctors:

- sèrie possible dels mots Q (1.95a).
- llibertat de col·locació d'un element com ara "vosaltres" de l.
- quins tipus i amb quines preferències apareixen més (i, per tant, què cal pensar de les parelles l' "més que no" / "més del que", 5'/5'' "més que" / "sinó".

Aquests punts es responen als següents llocs del present estudi; n55; estudis de comparativa i sinó del cat. a. (88 38, 39).

SEGONA PART:

CATALÀ ANTIC

CATALÀ ANTIC

2. ALGUN

2.1. Origen (Ernout-Thomas 219c). Alicuis designava, en llatí, "un être ou un objet que l'on ne connaît pas, mais d'existence effective" i s'usava en proposicions A. També en proposicions H, "parfois pour marquer une opposition avec un mot comme omnis, nihil, nullus, multus"; "si sit aliqua res publica..., sin autem nulla sit..." (Cic. Fa. 4,8,2). "Avec unus fut créé le composé unus alicuis 'un quel qu'il soit (mais d'existence effective)' (...) qui, en roman, s'est substitué à peu près entièrement à aliquis".

2.2. Autors. No apareix a O.

2.3. Formes, categories i valors (n59);

alcú, alcú, alcun, alcun; alcuna, alcuna; alguns, alguns, alguns, alguns; alcunes.

Usat en totes les formes com a adj. (203, 256, 408, 442, 665, 1173), com a pronom no absolut (325, 841, 2300) i com a pronom absolut (476, 659, 680, 732, 790, 2233) (n60), aplicat a persones i a no persones. El trobem en proposicions A, Neg i H, i equival (semànticament i estructuralment) als moderns nincú (i nincun?, v. 3.6), alcú, alcun i cap.

790 e si alcun hi mor, leven-ne lo nom; e con hi nex alcun o alcuna, tornen lo nom scriure.

2.4. Característiques estructurals.

2.4.1. Una característica excepcional d'aquesta paraula és que apareix als tres tipus de proposicions; A, H i Neg. Quatre autors (O, que la desconeix, D, P i F) no l'usen a Neg; al-

tres quatre (V, L, C i T) la hi usen indistintament al costat de ningun (C prefereix algun; usa poquíssim ningun); i M, junt amb els secretaris reials, desconeix ningun.

Ens trobem, doncs, en presència de dos sistemes: D-P-F i V-L-M-C-T; podem anomenar "sistema Metge" aquest segon, ja que M n'és el representant més extrem, pel fet de desconèixer ningun. L'originalitat i la dificultat del sistema Metge consisteix en això: que algun hi té un valor negatiu-extrem nuclear (X, equivalent als moderns ningú 476, 927, 2299, cap 152, 1144, 2233, 2300) i un altre de positiu-indefinit (Y, equivalent als moderns algú 925, algun 124, 325, 440, 924).

Per tenir valor negatiu, hi ha d'haver sempre la negació verbal (no expletiva, v. estudi 37) no al seu context ("no... algun" / "algun... no") o bé, segons com, un mot X o equivalent (senes) ("X / senes... algun": 152 (clau 2), 1985-86 (clau 2), 1790).

- 325 n'hi hac alguns que dixeren que
 225 tota vegada e tantes vegades com porets saber o trobar algú o alguns caçar perdius dins la batalla
 227 no gosen ne presumesquen donar llicència a alcú ans facen publicar que algú de qualsevol estament sia, no gos les dites perdius caçar
 1790 empero nulls temps ne pogueren hauer algun indici
 2233 Per nós ne per altre alcú no sia destruyda
 2300 Cosà escriure que, de mil, un home bo trobat havia, e de les dones no alguna.

Arabé: si el context és netament A (924, 965, 1075), el valor d'algun és clarament positiu-indefinit; si el context és del tipus H, s'hi barregen o neutralitzen els valors que correspondrien a X i a Y (ningun, algun), i és cosa subtilíssima de distingir-los (v. clau 1) i en general no interessa; però podria interessar:

1434 de la qual cosa mes que de alguna altra hauen cura (¿"alguna" = cat. mod. "alguna" o "cap"?). En context Neg es neutralitzen els vocables algun, ningun, res, tot (v. estudis d'aquests dos últims mots) (v. especialment clau 2).

- clau 1
- 450 en son cor dubtà que Evast no hagués d'ella algun desgrat
 - 452 si'us par que en nincuna cosa jo haja fallit
 - 456 no penseu ni dubteu en alguna manera que jo vos tinga en desgrat de nincuna cosa
 - 457 vos deman perdó si per nincun temps he fet contra vós algun defalliment
 - 2299 No rase ni afayt alquí ni algun macip no gos rauré ni afaytar nengú
- clau 2
- 442 lo ballester és ocasionat de dar al parador alguna cosa
 - 440 si'l ballester és tengut al parador de dar-li alguna cosa
 - 445 comet pecat si no dóna alguna cosa al parador
 - 443 que'l ballester no sia constret de dar part alguna al parador
 - 447 no fa pecat mortal si no dóna res al parador
 - 152 Santa Lucia ac belea de virginitat senes tota corrupció e ac escampament de caritat senes alguna no nedeia amor
 - 1985-86 tots quants som no valem res, ni podem fer alguna cosa qui de bé ni d'honor sia.

Però (contràriament a allò que s'esdevé en general a H) en un context Neg pot interessar de distingir un valor X d'un valor Y, és a dir, de distingir una negació "contradictòria" (en què $Y = Y$, algun = algun; v. 1.71dII, IV) d'una de "contrària" (en què, al sistema Metge, $Y = X$, alqu(n) = ninqu(n), cap; v. id.): i vet aquí que això no fóra possible al sistema Metge (n61). L'aclariment ens hauria de venir del context:

1039 Mas la ànima humanal no's pot corrompre per acció de son contrari, car alguna cosa no és a ella contrària; ne per deffalliment de la sua causa, car no pot haver alguna causa sinó eternal. En alguna manera, donchs, no's pot corrompre, e per consegüent és immortal

(és ben clar que aquí alguna = cat. mod. cap, $Y = X$) o bé per un raonament generatiu (el qual, però, basat com està en la intuïció lingüística sincrònica, només ens el podria donar l'autor), com en aquest cas:

1038 alguna forma no's corromp sinó per acció de son contrari

- ←-- ? alguna forma es corromp exclusivament per acció de... (... però les altres es poden corrompre també per...)
- ←-- ? tota forma es corromp exclusivament per...

Altres casos de possible ambigüitat: 126, 476, 796, 1763, 1790 (resolt pel context), 2297, 2298:

- 126 l'apostol los maná que la anessen estar on no porien noure a alcun home
 796 con alcun rich hom no avia infans, sí li dava I o dos d'aquestz infans
 2297 Filla del Rey de Castella de la qual no hagué fill algú (¿"no va tenir cap fill", "no hi va haver ningú que en tingués descendència"? (aquest ex. és de l'any 1804).
 2298 Posaren se a vna part e algú no'ls conexia

2.42. Perquè destaqui més l'originalitat del "sistema Metge", afegirem que en cat. mod. algu(n), ni en context Neg, ja no té valor negatiu extrem, sinó simplement el mateix valor indefinit que té a A o H (és a dir; avui algu(n) ja no és mot X, sinó precisament el mot Y per excel.lència; v. estudi 40.2); la proposició Neg només el pot contenir si és del tipus "contradictori" (1.71dII, IV), i, per tant, no es poden produir les ambigüitats que hem vist (2298 Posaren se a vna part e algú no'ls conexia).

No sabem fins quan el mot algu(n) ha tingut valor negatiu. El DCVB (algú) en duu un ex. de 1510, un de 1804 (2297, transcrit més amunt) i un de València 1912 (2373 Ni tinch d'aquell cura / ni dels qui'l seguexen conech yo algú). Fins i tot sembla que s'ha perdut el sintagma "no + V + N + algun", que conserven altres romàniques, en el qual algun manté valor negatiu (2.7). Però lPar afirma diverses vegades (&& 135, 772, 1234) que avui algun ja no té valor negatiu, però que l'hi conserva al sintagma "no + V + N + algun", el qual sintagma no és cap castellanisme (bé que n'addueix com a única prova l'autoritat de Metge). Vegi's més avall, 2.6.

Finalment, a l'estudi de la paraula gaire (24.4) donem una visió global d'aquesta barreja o neutralització dins la sèrie de mots que van de tot / molt a res / cap (v. 23.41).

2.43. Col·locació d'"algun" respecte al seu substantiu (N)

En A, sempre anteposició.

En H i Neg domina l'anteposició. La posposició, en general apareix en context Neg (443, 1161, 1640, 2233), però també la trobem en context H (1149, 2029). D'Això i del que hem dit a 2.41 es dedueix que l'ordre "N + algun" no és el tret que dona caràcter negatiu al sintagma, ni viceversa (1Par 1234).

1149 notificar-nos majorment aquells per los quals se deu
gués o pogués seguir dan o sinistre algun a nós
1640 Nom fa injuria alguna
2029 perquè altri no puixa ésser increpat si defalliment
algú trobat hi serà.

(V. nul, 7.44.)

2.44. Col·locació d'"algun" respecte al verb

El quadre de 2.5 ens dona, atenent a la funció sintàctica d'algun, això:

	<u>anteposició</u>	<u>posposició</u>
N1	32 casos	12 casos
N2	5 "	44 "
N d'"haver-hi"		2 "
N d'"ésser"		3 "
N de "fer-se"		1 "
N de "fallir"	1 "	
N3		3 "
Q(uantitatiu)		3 "
Atr(IBUT)		1 "
CN		2 "
C	10 "	18 "

És a dir:

N1 prefereix anteposició (llevat amb ésser, haver-hi,
fer-se)

N2 posposició

N3 posposició

C prefereixen posposició

Altres funcions: poc documentades.

2.45. Proposicions H en què apareix:

interrogativa indirecta 1156, 1904
 completiva d'interr. indir. 440
 condicional 446, 457, 659, 746, 751, 790, 901, 963, 1041,
 1042, 1057, 1058, 1150
 completiva de negativa 1031, 1063
 temporal (~ hipotètica) 761, 841, 790, 1216, 1234, 1247
 hipotètica 745
 dubtar que no 450
 sospitar que no 451

2.46. Sintagmes que forma:

Vegí's 3.46 i 7.47.

2.51. QUADRE D'ALGUN

Estructures, tipus de proposicions i funcions (que donem entre parèntesis al darrera de cada ex., d'acord amb el sistema de símbols especificat a 0.10 i a 2.44) del sintagma "E (N)".

						<u>Tipus de propos.</u>
1.	no	V	E	(N)	Neg
2.		V	E	(N)	A, H
3.	no	V	N	E	Neg
4.		V	N	E	H

5.	E	(N)	no	V	Neg
6.	E	(N)		V	A, H
7.	N	E	no	V	Neg
8.	N	E		V	H

9.	no		E		Neg
10.	senes	E		N	Neg

EXEMPLES del quadre precedent

1. Negatives: 126 (N3), 408 (C), 410, 445, 450, 451 (tots N2), 456 (C), 476 (N1), 886 (N2), 915 (C), 927 (N3), 962 (C), 964 (C), 975 (N2), 1039 (N2), 1060 (N1), 1436 (N2), 1527 (N2), 1654 (N1), 1702 (C), 1766 (N2), 1947 (C), 1986, 2027, 2299 (tots N2).
2. Afirmatives: 139 (N2), 325 (haver-hi), 427, 442, 527 (tots N2), 665 (C), 693 (N2), 889 (C), 965 (N2), 977 (C), 992 (N2), 1014 (Atr.), 1148 (CN), 1159 (C), 1173 (C), 1205 (N1), 1215 (N1), 1294 (N2), 1295 (N2), 1423 (N1), 1523 (C), 1676 (C), 1833 (C).
Hipotètiques: 405 (ésser), 440 (N2), 446 (N2), 457 (N2), 745 (C), 746 (C), 761 (N2), 790 (N1), 841, 901, 925 (tots N2), 963 (C), 1042 (N2), 1064 (ésser), 1150 (N1), 1156 (N2), 1215 (N1), 1226 (N1), 1234 (N2), 1330 (ésser), 1459 (N2), 1464 (N2), 1470 (N3), 1485 (CN), 1664 (C), 1674 bis (C), 1683 (C), 1748 (N2), 1904 (N2).
3. Negatives: 443 (N2), 932 (N2), 1161 (haver-hi), 1449 (N2), 1510 (N2), 1619 (fer-se), 1657 (N1), 1696, 1701, 1720, 2297 (tots N2)
4. Hipotètiques: 1149 (N1)
5. Negatives: 927, 958, 1028, 1038 (tots N1), 1039 (N1 + C), 1046 (C), 1091 (N1), 1139 (C), 1460 (N1), 1918 (N2), 2298 (N1), 2299 (N1).
6. Afirmatives: 124 (Ct), 203 (C), 256 (C), 407, 680, 732, 899 (tots N1), 964 (C), 984 (C), 1002 (N2), 1030 (C), 1839 (N1).
Hipotètiques: 659, 751, 790, 796, 1031, 1041, 1057, 1058, 1063, 1247, 1330, 1430 (tots N1), 1434 (C), 1439 (N1), 1461 (N2), 1650 (N2), 1655, 1679, 1674 bis, 1680 (tots N1).
7. Negatives: 1144 (N2), 1457 (fallir).
8. Hipotètiques: 2029 (N1).
9. Negatives: 2300.
10. Negatives: 152, 1061, 1445.

2.52. Transcripció d'alguns exemples (ordenats numèricament)
del quadre de 2.51.

- 325 n ['] hi hac alguns que dixeren que
 427 lo vestia en tal manera, que en l'hivern hagués algun sentiment de fred
 440 Diques-me, fill, si'l ballester és tengut al parador de dar-li alguna cosa
 443 que'l ballester no sia costret de dar part alguna al parador
 790 e si algun hi mor, leven-ne lo nom; e con hi nex algun o alguna, tornen lo nom scriure
 932 E en açò per res no haja falla, ne hi metats dilació o excusació alguna

- 1028 La ànima ésser creada per Déu, alquí que rahó hage no'u ignora; car tota cosa qui ha existència o és creador o és creatura. Mas alguna creatura no pot ésser substància creadora
- 1039 Mas la ànima humanal no's pot corrompre per acció de son contrari, car alguna cosa no és a ella contrària (...); (...), car no pot haver alguna causa sinó eternal. En alguna manera, donchs, no's pot corrompre, e per consegüent és immortal
- 1060 Car, si aqueixa oppinió no ere, no'l ploraria algú
- 1143 ho ha fer ab voluntat d'alcunes persones
- 1150 a dura correcció dels culpables, si alguns són, qualsevulla sien
- 1247 quan los apòstols preycaven e algú se llevave contra ells, venien a ella
- 1457 e a la qual cosa alguna sino marit no fallia
- 1523 Confortas algun poch Curial
- 1619 sens que en lo torneig nos feys cosa alguna
- ↓ 1760 E no veent algu de sos anichs, comença
- 1918 almenys no porà ésser que algun útil no en vinga
- 2029 perquè altri no puixa ésser increpat si defalliment algú trobat hi serà
- 2297 Filla del Rey de Castella de la qual no hegué fill algú
- 2299 No rase ni afayt algú ni en son obrador o botiga alcun macip o obrer no gos raure ni afaytar nengú
- 2300 que, de mil, un home bo trobat havia, e de les dones no alguna.
- ↑ 1720 no havien volgudes pendre robes ne cosa alguna

2.61. En cat. mod., a part el que hem dit a 2.42, tenim:

pronon. absolut: algú (forma única per masculí/femení, singular/plural; aplicat només a persones; corresponent negatiu: ningú)

pr. no absolut } algun -a -ns -nes (aplicat a persones i a no persones; corresponent negatiu: cap) (n62)

adjectiu

Així consta a ILC 69-70; l'Adria 130,1,2; 4Moll (= 3Moll) 181, 204; Salvador 210, 220.

2.62. Però Sanchis 275 i 307 no fa la triple distinció funcional que fem nosaltres i deixa aquesta qüestió confusa. Afirma (& 307) que = [el pronon] algú té les mateixes formes i significat que l'adjectiu indefinit algun.

2.7. Altres romàniques.

2.71. El fr. només coneix precisament aucun (ha perdut el corresponent a ningun), el qual admet els dos ordres EN / NE :

2127 sans restriction aucune.

2.72. L'it., el cast. i el port. tenen com a mot X nessuno, nin-
cuno i nenhum, també amb la doble possibilitat de col·locació
respecte a N; però com a adjectiu posposat a un verb negat,
precisament prefereixen el corresponent al nostre algun: en
it. fins i tot en l'ordre "N + N", i en cast. i port. només
en l'ordre "N + N". En els altres casos aquest mot ja no és
negatiu (igual que en cat. mod.):

it.: Nessuna colpa rimarrà impunita ("N + V")
Non ho incontrato nessuna machina ("non + V + N";
però "sarebbe più corretto "Non ho incontrato
alcuna machina"; Battaglia-Pernicone 210).

port.: não quero coisa alguna deles "tiene, como en es-
pañol (...), más fuerza que 'não quero nenhuma
coisa (o 'coisa nenhuma') deles'" (Vázquez-
Mendes 468).

cast.: "Alcuno (...) tiene valor de refuerzo negativo
cuando funciona como adjetivo pospuesto y el
nombre por él determinado sigue al verbo;
'no he visto a hombre alguno'
significa lo mismo que
'no he visto a hombre ninguno' o 'ningún hombre'.
Fuera de estas construcciones no se em-
plea con tal valor" (Seco 194).

Almenys en port. i cast., doncs, no és possible l'ambigüitat
de què hem parlat a 2.41, 2.42; i al gir

2044 se desencadenó una breve tormenta parlamentaria, a
la que no fue ajeno algún miembro de la po-
nencia

algún hi té un valor clarament positiu (= algún). En canvi,
el tindria negatiu (= ningún) si hi diguéssim: "no... V... miem-
bro alguno".

3. NINGUN

3.1. Origen. (n63): neque (ne-que), negació copulativa, fou su-
plantada per la forma breu nec, la qual s'ajuntà a unus.

3.2. Autors. Metge i els secretaris reials desconeixen aquesta
paraula; la reemplacen per algun i originen així el tipus pur
de l'anomenat (2.41) "sistema Metge" (n64).

3.3. Formes, categories, valors: negú, naquí, degú, negun, decun, ningú, denquí, dengun; nenguna, neguna, ninguna; -ns; -nes.

Usat (n65) com a pronom absolut (aplicat només a persones, i al més sovint sota la forma -í (n66): 3, 169; però -un 116. Equival al mod. ningú), com a pron. no absolut (per persones i no persones, sota la forma -í; 49, 75, 298, 1189 (àdhuc en final prosòdic "-í // " *298, 614); o -un; 187. Equival als moderns ningú / cap, i cap, respectivament (n67)) i com a adjectiu (per persones i no persones, sota la forma -í 5, 69, àdhuc en final fònic "-í // " *221; o -un 171, 175, 197, 321, 401. Equival al mod. cap).

116 cor no flixará ('afluixará, cedirá', DCVB) negun per
 temor
 { 187 jo no vull que tu aminves a mi negun dels turmens
 { 298 e que no'y avia dels sarraïns negú
 614 ¿Qual cor poria comprendre la vertut? No negú.

3.4. Característiques estructurals.

3.41. Apareix només en proposicions Neg (on és la negació absoluta personal (mod. ningú), quantitativa (mod. ningú, cap, v. n67) i, en composició (M + res/cosa/manera), no personal) i H (on neutralitza amb els mots Y: algun, etc.). Per tant, és mot X, heretat com a tal del llatí.

3.42. Com ja hem dit (2.41, v. però 3.44), Metge i els secretaris reials desconeixen aquesta paraula, i Curial l'usa poquíssim (en general, la substitueix, com M, per "no... algun").

3.43. Posició respecte a N. Gairebé sempre M N; trobem algun cas, molt pocs, de N M (quadre, núms. ³ i ¹¹ ~~1~~). (Vegi's 7.44)

1374 no és persona deguna que vulla governar.

3.44. Posició respecte al verb (v. quadre):

N1 En general, anteposat. Oscil·la amb passives i passives reflexives. Amb els verbs haver-hi i ésser (equivalent d'haver-hi), prefereix posposició.

N2/N3 Posposats (rars excepcions).

C Oscil.len.

CP Oscil.len, però domina la posposició.

En qualsevol posició, sempre es construeix amb negació verbal o equivalent. Les excepcions són raríssimes (quadre, núm. 6); per ex., de les tres vegades que apareix a M, una duu negació verbal, i les altres dues, un equivalent (sens, iamés) (citem línia de l'edició de Miquel i Planas):

Somni 3350 sens negun contrast
 Valter 158 perço que nagu no hoys
 " 177 axi que en nanguna cosa iames se desconuenga.

A part això, com diem, l'estructura és sempre "no... ningun / ningun... no", de manera que no pot resultar mai ambigua una construcció (per ex. condicional) com la següent:

1291 si degú vos fa desplaer no'n prengau venjança

(on degú ~ algú), la qual és equivalent a aquestes altres (on l'ordre és invers):

49 si pren om penitència de sos pecatz en reté ab si
negú, pauc li val sa penitència
 1414 !tant poch n'i ha! E si n'i ha degú a tal, la vida
 li és venguda a occident, que si és hun hom
 que haje tenguda mala vida, dapnat és.

3.45. Proposicions H en què apareix:

condicional 49, 1291, 1414

interrogativa 574, 1332, 1334

completiva de condicional 452

hipotètica 473

completiva d'hipotètica 611, 1902

completiva de Neg 402, 456, 462, 812, 590 (relativa)

temporal 670, 761, 765, 781

concessiva 1299

"ambient negatiu" 690 ("esquivar"), 827 ("guardar-se"), 1977
 ans que 1970

comparativa 2023

Un ex. important, que se situa al límit del conjunt "H":

1891-2-3 E encara ets més digne de gran punició que hages tenguda tan gran audàcia, que en presència de l'Emperador vols injuriar a negú, de dir que home estranger no deu tenir lo ceptre.

Es tracta d'una mena de "generalització" (40.6b).

3.46. Sintagmes que forma.

Algun, ningun i nul, combinats amb (hom(e), persona, cosa, temps, manera, res, loch, etc., cobreixen totes les necessitats de negacions nuclears que ens manquen d'herència llatina. (Algunes d'aquestes paraules també arriben a tenir valor negatiu totes soles.)

per ningun temps 457

en n. temps 454, 469

per ninguna manera 463

de neguna manera 690

en " " 175, 197

neguna persona 817 (v. 816, 820), 822

ninguna (-es) cosa (-es) 430, 462, 473

ninguna altra cosa 477

per ningunes altres coses 412

en neguna res 558

en degun loch 781

deguna hora ('mai') 1214

negú om 69

3.51. CUADRE DE NINGUN

Estructures, tipus de proposicions i funcions (que donem entre parèntesis al darrera de cada ex., d'acord amb el sistema de símbols especificat a 0.10 i 2.49) del sintagma "E (N)".

		-----				-----			
								<u>Tipus de propos.</u>	
1.	no	V	E	(N)		Neg	
2.		V	E	(N)		H	
3.	no	V	N	E		Neg	
4.		V	N	E		no l'hem trobada	

5.	E	(N)	no	V		Neg	
6.	E	(N)		V		Neg, H	
7.	E	E	no	V		no l'hem trobada	
8.	N	E		V		no l'hem trobada	

9.	no		E			Neg	
10.	senes		E	N		Neg	
11.	senes		N	E		Neg	

12.	Segon terme comparativa ...								H

EXEMPLES del quadre precedent

1. Negatives. -no V E-: 116 (N1), 187 (N2), 298 (haver-hi), 562 (N1), 703 (N2), 723 (haver-hi), 738 (ésser ~ haver-hi), 743 (N1), 830 (N3), 837 (N3), 840 (N1), 877 (haver-hi), 1221, 1222, 1263 (tots N1), 1339 (haver-hi), 1340 (haver-hi), 1359 (ésser ~ haver-hi), 1401, 1402, 1412 (tots CP), 1424 (ésser ~ haver-hi), 1453 (CP), 1594 (ésser haver-hi), 1862 (ésser ~ haver-hi), 1890 (restar), 1900 (N2), 1969 (haver-hi), 1882 (N3), 2013 (ésser ~ haver-hi), 2018 (N3), 2019 (ésser ~ haver-hi), 2020 (ésser haver-hi), ~~2618 (N3), 2619 (ésser ~ haver-hi), 2620 (ésser haver-hi).~~
- no V E E-: 5 (N2), 175 (C), 197 (C), 321 (CP), 345 (N2), 351 (N2), 401 (haver-hi), 406 (N2), 430 (CP), 469 (Ct), 470 (haver-hi), 558 (CP), 570 (C), 684 (haver-hi), 690 (N2), 693 (haver-hi), 694 (haver-hi), 733 (N2), 760 (N2), 822 (N3), 823 (N3), 828 (N2), 844 (N2), 851 (star ~ haver-hi), 853 (N1), 867 (passiva reflexiva), 869 (haver-hi), 870 (haver-hi), 1327 (passiva), 1378 (N2), 1991 (N2)
2. Hipotètiques. -V E-: 49 (N2), 574 (haver-hi), 827 (N3), 1334 (N3), 1414 (haver-hi), 1901 (CN).
- V E E-: 402 (N2), 456 (CN), 473 (CN), 611 (N2), 781 (C), 1332 (N2).
3. Negatives: 221 (N2), 1374 (ésser ~ haver-hi), 1852 (N2)
5. Negatives. -E no V-: 3 (N3), 75 (N1), 169 (N3), 682 (N1), 690 (N2 i CN); 725, 759, 773, 798, 811, 818, 871, 1189, 1271, 1336, 1604, 1615, 1620, 1851, 1859, 1898, 1983 (tots N1).
- E N no V-: 69 (N1), 171 (CN), 409 (Ct), 412 (C), 454 (Ct), 586 (N2), 793 (passiva reflex.); 817, 820, 1219, 1220, 1352, 1362, 1949 (tots N1).
6. -E V- Hipotètiques: 765, 1291, 1299, 1977 (tots N1)
- E N V- Negatives: 463 (C), 477 (ésser ~ haver-hi).
- Hipotètiques: 452 (C), 457 (Ct), 462 (C), 590 (N2), 670 (passiva), 761 (N1), 812 (N1).
9. Negatives: 614.
10. Negatives: 35, 526, 543.
11. Negatives: 1938.
12. Hipotètiques: 228, 472, 712, 878, 2023.

3.52. Transcripció d'alguns exemples (ordenats numèricament)
del quadre de 3.51.

- 49 si pren om penitència de sos pecatz, en reté ab
si negú, pauc li val sa penitència
- 75 Negú de nos zo dit no enganassen los altres
- 169 que a negú els nul temps no negren
- 321 que no fos tengut de negun dret a donar
- 402 que no fossen ocasió d'engendrar en Aloma ningun
mal pensament
- 463 jo per ninguna manera vull ésser contra (...)
- 473 en lo meu cor sapiau que hi ha gran passió en quant
jo só ocasió de ninguna cosa que a vós sia
greuge
- 570 que null hom viciós no la deuria bairar per negú
traïment
- 614 ¿Qual cor poria comprendre la vertut? No negú.
- 682 e negun no'n gosa portar ni trex
- 827 e garden-se molt de tolra res a negú
- 1374 no és persona deguna que vulla governar
- 2023 feren lo més dolerit del que jamás fos fet per
negun príncep del món

3.61. Al cat. mod. tenim:

pron. absolut: ningú (forma única masc./fem., sing/pl., apli-
cable només a persones. Equivalent positiu:
alquí, v. 2.6).

(continua)

pron. no absolut; ningú (aplicable només a persones), cap. (per persones i no persones, v. n67). Corresponent conjunt positiu: algu(n), v. 2.6.

adj.: cap (per persones i no persones. Corresponent positiu; algun, v. 2.6).

Ha desaparegut, doncs, ningun (substituit per cap, mot a penes conegut a l'època clàssica). Així consta a: IEC 69-70; lEadía 130, 1,2; 4Moll (= 3Moll) 181, 204; Salvador 210, 220.

3.62. Però Sanchis 275, 307 no fa la triple distinció funcional que fem nosaltres i, respecte a l'adjectiu, afirma i exemplifica (&275);

a) l'existència de ningun:

¿Has vist ningun amic meu?
No he vist ninguna persona coneguda;

b) que "cap és sinònim de 'ningú' en tots els casos" (però només en dóna ex. com a adj.).

Respecte al pronom, afirma:

a) que "ningú té les mateixes formes i significats que l'adjectiu indefinit ningun" (& 307) (però només dóna exs. de pron. absolut);

b) que "No és correcta la intercalació de la preposició de entre cap i el substantiu que determina" (& 275) (v. la nostra n67).

També afirmen explícitament i sistemàticament l'existència de ningun lPar (&& 77, 135, 239, 256, 771, 1234, etc.) i DCVB (ningú, alquí 3, 3 cap 2).

4. R E S

4.1. Origen (n68). Pel gènere no personal corresponent a nihil, les romàniques se serveixen de causa, res i nata; les dues últimes provenen de les expressions freqüents nemo natus, res nata (n69) ("e re nata melius fieri haud potuit", Ter., Ad.

295, citat per Bourciez 225c), nulla res. De res nata uns idiomes (cast., port.) eliminaren el regent, i altres (cat., prov., fr.), el règim.

4.2. Autors, formes, categories, valors (v. 5.31).

4.21. Trobem aquesta paraula a tots nou autors. Tres formes: res (arreu), re (1411, 1415...), ren (51, 848). Té categoria de substantiu (en els sintagmes "gran(s) res", "tota res" (quadre, núms. 2, 4), "no-res" (núm. 6)), de pronom negatiu extrem i de quantitatiu negatiu extrem (n70).

4.22. Valors

a) Netament positiu, amb plural i tot (854), en frase A. Per tant, encara no és plenament mot X, bé que li falta molt poc; només el trobem en tres autors (final s. XIII, i s. XIV): D, L, P, i formant els sintagmes que hem dit a 4.21 (n71). La transició d'aquest valor al negatiu ens la donen els exs. 299, 300 (v. clau: transcrivim el context entre l'un i l'altre).

223 nós havem perdut nostre rey e gran res de nostres
gens
548 lo qual en tota res mais que ell val
854 car grans res de les naus qui volen anar en Adria
an a venir aquí per pendre refrescament
299 e fo e'l pug ab gran res d'altres gens; / e viuren
venir los sarraïns (...). yo'ls iré escosir
tot sol, e la 1ª partida de la gent romandrà
e'l pug a l'altra devalarà e'l pla. /
300 Per res que veéssets, no'us moguéssets d'aquí tro
que (...)

En aquest últim text (i a l'obra de D en general), "per res" vol dir "per molta gent", és a dir: "encara que vegeu molta tropa enemiga, no us mogueu". Segons lPar 132, M també dona a res un valor positiu "palès" en aquests dos exs.:

1107-9 No mereixeria, Senyor, tant gran gràcia que vinguéssets a tant petit hom (...). ¿Què us retribuiré (...)? ¿Es res possible?

(Par deu interpretar: "¿Es possible, això?" En canvi, Riquer 253 interpreta: "¿Hay algo posible?")

1111 e jatssia que als deffuncts aprofiten sovén les sufràgias dels vius, no fretur molt de res possible a hòmens

(que Par deu interpretar, ara, igual que Riquer (ibfd.); "no tengo mucha necesidad de cosas posibles a los hombres"). Si-gui com vulgui, es tracta de dues frases dels tipus H i Neg, en què ja no podem precisar el valor positiu/negatiu d'aques-ta paraula, com hem dit d'algun, 2.41).

b) Netament negatiu, en context Neg. És el més general. Observem només que va molt sovint acompanyat de nulla ("nulla res" 10, 12, 23, 551...) i de neguna ("n. res" 558...), cosa que ratifica el caràcter encara poc negatiu del mot (avui ja no fóra possible de dir "cap res", com diem, en canvi, "cap home/cosa/persona"); altres proves d'aquest caràcter són les construccions "no en res" {1106, "no res + V" 2116, "no res menys" 1040. Observem també (a la clau) el paral·lelisme estric-te entre res i cosa.

23	aqel qi à caritad no à envega a nula re e no mou barala a nul hom
2116	Déu per sa mà / dona formà sens despertar, sens dolor / no res trencant
1145	E açò <u>per res</u> no mudets
1151	En Bonanat Gili, lo qual <u>per cosa</u> del món no vo-lia depositar en la dita enquesta
1106	¿En què'us pux jo servir? Cert, <u>no en res</u> , car no freyturats de <u>alguna cosa</u>
1985-6	tots quants som no valem <u>res</u> , ni podem fer alguna <u>cosa</u> qui de bé ni d'honor sia
637	aprés la mort no cuyt esser <u>nuyla cosa</u>
456	no penseu ni dubteu <u>en alguna manera</u> que jo vos tin-ga en desgrat de <u>ninguna cosa</u>
558	e no fall en <u>neguna res</u>

Els exs. següents il·lustren definitivament els valors a i b. Els tres primers són de L (trets de DCVB, 1 res II 3), i el quart, d'Eiximenis:

- Vós avets creades les creatures de no re, car enans que elles fossen, eren no re; e de no re en què eren, vós fets-les esser re
 - Nulla ymaginació no pot comprendre com pusca esser creada cosa de no re
 - Cor no res no pot donar començament a res
- 2374 lo gran poder de Déu qui de no-res fa res e de res

fa no-res

c) Indefinit (neutralització dels valors X / Y), en context H. Aquest valor és normal, però poc abundant (gairebé la meitat dels casos classificats a H pertanyen a completives de Neg). Vegem també el paral·lelisme amb cosa:

1052 ¿Vols a assò res dir?
 1146 no'us pensets que per res tornàssem atrás
 51 Si tu'm vols ren donar del teu, va-te primerament
 acordar ab ton proxme
 551 ¿què li cal si perd nulla res, / pus que Déus basta?
 1156 havem interrogat lo dit Micer Maçjà si havien escrit
 alguna cosa

d) Quantitatiu, en el sintagma "gran(s) res" 223, 854...

e) Quantitatiu, interferint-se en la funció adverbial (en lloc de pronominal) que a 1.74 hem vist que més aviat correspondria a gens. Trobem aquesta interferència amb els verbs:

VALDRE (que es quantifica a base de més/menys 548, i per tant (1.74), sembla que li correspon gens): 575, 583, 585, 589, 741, 1415, 1635, 1835, 1985, 2005,

548 lo qual en tota res mais que ell val
 583 per la paor qui res no val
 1835 ¿Què val a mi amor de marit sens res valer?

TÉMER 185

PREAR 283 (transcrit a retre)

COSTAR 750

RETRE 280 (cf. 282, 359)

280 no li retats res que ajats pres
 282-3 dix-li que no'l retria gens de les naus ne de la
 roba / e que no preava res sos acunyaments

ROMANDRE

742 féu metre Nayam a I tapit e féu-lo bé stret cosir,
 tant que l'afegà. E assò's fé per so que no'n
 romangués res sang sobre terra

f) Finalment, presenta un matis molt pròxim a pas (n72), com en provençal:

730 si I hom és jutgat a mort, e'l couen e'll menyen tot;
 mas hom que muyra de sa mort, no'l menyen per
res
 776 e demanà que's retessen (...), e resposeren que no'n
 farien res (= "que no es rendirien pas").

4.3. Característiques estructurals

4.31. Apareix als tres tipus de proposicions: A, Neg, H, amb els valors que hem vist a 4.2. Per tant, no és encara mot X exclusivament, bé que s'hi acostava (v. 5.3). No presenta ambigüitats, és a dir, confusió "contradictori" / "contrari" (2.4), ja que no apareix en l'ús "contradictori".

4.32. Exerceix (v. quadre) les funcions de: N1, N2, Atr, Q, CP, CN i C. Com a mot "no personal" que és (2.1), no pot fer de N3; en trobem un cas a O, que avui seria CP:

23 aqel qí à caritad no à envega a nula re e no mou barala a nul om.

4.33. Posició respecte al verb.

En qualsevol posició, no falta mai, en context Neg, la negació verbal o una d'equivalent (sens, ni).

N1 prefereix l'anteposició, llevat amb ésser (o ésser ~ haver-hi^m); fallir ens dóna un cas de cada manera; un cas amb passiva reflexiva va anteposat.

N2 prefereix posposició; i com que N2 abunda molt, el panorama total és més aviat de posposicions.

Les altres funcions són variables.

^{Són} És notables els casos^{1 i 2'} del quadre; intercalació de res entre l'auxiliar i el verb principal (1592), que ha desaparegut al cat. mod, però ha quedat en fr. (Ruwet 38). També trobem "W M" (1913);

1592 com si en tot aquell dia no hagués res fet
 1913 no tenia atreviment de poder-li parlar res que
 d'amor fos.

Sovint l'ordre depèn del fet que el mot en qüestió (aquí

res) dugui o no complements, i que siguin més o menys llargs. Així, per ex., sembla inevitable que res vagi en posició final en aquests dos casos:

658 car no s'i troba res de què hom pusca viure
 1152 no'l strenyia a tenir secret res que vosaltres (...) volguéssets saber.

És notable que "no res", negatiu, tingui tan poca representació (núm. 5 del quadre).

4.34. Proposicions H en què apareix.

Condicional 51, 257, 551, 1056, 1158
 interrogativa 1000, 1052
 interrogativa indirecta 1721
 temporal hipotètica 2258
 completiva de Neg 571, 956, 983, 987, 1146
 2ª terme comparativa: núm. 8 del quadre.

4.35. Sintactemes que forma.

nulla res 10, 12, 551, 560
 altra res 17
 tota res 557
 ninguna res 558
 gran(s) res 223
 no res menys 1040, 1083 ("significa exclusivament a més",
 1Par 1024)
 en res 559
 per res (arreu)
 res als 592
 ab res 889

4.41. QUADRE DE RES

Estructures, tipus de proposicions i funcions (que donem entre parèntesis al darrera de cada ex., d'acord amb el sistema de símbols especificat a 0.10 i 2.44).

				<u>Tipus de propos.</u>	
1.	no V E	Neg	
1'.	no V E W	Neg	
2.	V E	A, H	
2'.	V E W	H	

3.	E no V	Neg	
4.	E V	A, H	

5.	no E	Neg	
5'.	no E W	Neg	
6.	no-E	A	
7.	sens E V	Neg	

8.	Segon terme comparativa			H	

EXEMPLES del quadre precedent

1. Negatives: 23 (N3), 156 (N2), 185 (Q), 205 (falir), 210, 215, 255, 257 (tots N2), 261 (romandre), 265 (CP), 280 (N2), 283 (Q), 306, 371, 447 (tots N2), 464 (C), 557 (CP), 558 (CP), 560, 573, 582, 587 (tots N2), 600 (CN), 658 (E2), 730 (C), 736 (N2), 741 (N2/Q), 750 (N2/Q), 775, 776, 808 (tots N2), 828 (C), 830 (N2), 961 (C), 995 (N2), 1001 (Atr), 1028 (Atr), 1035 (ésser~haver-hi), 1059 (Atr), 1063 (C), 1087 (N2), 1111 (CP), 1155 (CP), 1219, 1223, 1266 (tots N2), 1278 (Atr), 1300, 1375, 1403 (tots N2), 1415 (N2/Q), 1517 (N2), 1520 (N2), 1522 (Atr), 1540 (CP), 1547 (CP), 1635 (N2/Q); 1693, 1912, 1954, 1960, 1961 (tots N2), 1985 (N2/Q), 2000 (N2), 2005 (N2/Q).
- 1'. Negatives: 274 (N2), 344 (N2), 559 (CP), 596, 848, 1592 (tots N2), 1878 (CP).
2. Afirmatives: 223 (N2), 231 (C), 299 (C).
- Hipotètiques: 257 (N2), 551 (N2), 571 (CN), 604 (N2), 827

(N2), 983 (Atr), 987 (Atr), 1108 (ésser), 1721 (N2), 1913 (N2).

2'. Hipotètiques: 51 (N2), 1052 (N2).

3. Negatives: 62 (N2), 64 (N2), 204 (falir), 275 (N2), 575 (N2/Q), 579 (N2); 583, 585, 583 (tots N2/C); 591, 592, 598 (tots N2), 605 (CP), 825 (C); 888, 889, 912 (tots CP), 917 (C), 932 (C), 944 (N2), 1145 (C), 1348 (C), 1482 (N2), 1514 (CP), 1515, 1608, 1696, 1700, 1735 (tots C), 1821 (N1).

4. Afirmatives: 548 (C).

Hipotètiques: 594 (C), 654 (N1), 956 (passiva reflex.), 970 (C) 1056 (N2), 1146 (C), 1158 (C).

5. Negatives: 1000 (resposta), 1106 (C)

5'. Negatives: 2116 (N2).

6. Afirmatives: 1000 (Atr, cf. 1001, clau), 1037, 1426, 1804.

7. Negatives: 1835 (N2/Q).

8. Hipotètiques: 10, 12, 17, 18.

4.42. Transcripció d'alguns exemples (ordenats numèricament) del quadre de 4.41.

51	Si tu'm vols ren donar del teu, va-te primerament acordar ab ton proxme
205	que no li falí res mentre que fo en la sua cort
223	nós haven perdut nostre rey e gran res de nostres gens
548	lo qual en tota res mais que ell val
559	que no'l laixa en res errar
575	qui li donàs ajuda, com si res no valgués ella ni son Déu
596	no haçra re perdut ni'n fera clamament
658	car no s'i troba res de què hom pusca viure
730	si I hom és jutgat a mort, e'l couen e'll menyen tot; mas hom que nuyra de sa mort, no'l menyen per res
983	No puch creure que'l spirit sia res ne puxe tenir altre camí sinó aquell
1000	¿E què seràs? -No res. -Donchs, ¿no res eras abans que fosses engenrat?
1001	mas ben cresech que no ere res
1052	¿Vols a assò res dir?
1106	¿En què'us pux yo servir de assí avant, Senyor? Cert, no en res, car no freyturats de alguna cosa
1145	E açò per res no mudets
1146	no'us pensets que per res tornàssem atràs
1835	¿Què val a mi amor de marit sens res valer?
2116	Déu per sa mà dona formà sons despertar, sens dolor no res trencant